

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Vztahy EU a Izraele
The EU – Israel Relations

Student: Bc. Adam Škáva
Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Adam Škáva**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Vztahy EU a Izraele**
EU – Israel Relations

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Dimenze vnějších vztahů Evropské unie
 3. Izrael – mocnost Blízkého Východu?
 4. Specifika vztahů EU a Izraele
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. ISBN 978-80-247-2910-7.
COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010 - Country Report: Israel* [online]. Brussels, 25. 5. 2011. [cit. 20. 11. 2011]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2011/sec_11_642_en.pdf
WEBER, K., M. E. SMITH a M. J. BAUN. *Governing Europe's Neighbourhood: partners or periphery?* 1. vyd. New York: Manchester University Press, 2007. ISBN 978-07-190-7601-5.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 27.04.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci s názvem *Vztahy EU a Izraele*, včetně příloh, vypracoval samostatně pod vedením Ing. Radomíra Kaňi, Ph.D. a v seznamu použité literatury jsem uvedl veškeré literární a internetové zdroje.

V Ostravě 27. dubna 2012

.....
podpis autora

Obsah

Úvod	6
1 Vnější vztahy Evropské unie	8
1.1 Vymezení vnějších vztahů	8
1.1.1 Právní úprava a cíle vnějších vztahů	9
1.1.2 Orgány EU spravující vnější vztahy	10
1.1.3 Typologie vnějších politik EU	11
1.1.4 Finanční nástroje vnějších vztahů EU	12
1.2 Evropská politika sousedství	14
1.2.1 Vznik a vývoj politiky sousedství	14
1.2.2 Cíle evropské politiky sousedství	15
1.2.3 Instrumenty politiky sousedství	17
1.2.4 Na koho se politika sousedství vztahuje?	20
1.2.5 Dvě dimenze politiky sousedství	21
1.2.6 Izrael v rámci sousedské politiky	23
2 Izrael – mocnost Blízkého východu?	25
2.1 Dějiny Izraele	25
2.1.1 Vznik izraelského národa	25
2.1.2 Islámská expanze a nadvláda (640 – 1918)	30
2.1.3 Britský mandát Palestina (1918 – 1948)	31
2.1.4 Stát Izrael (1948 - současnost)	32
2.2 Charakteristika Izraele	37
2.2.1 Politický systém	37
2.2.2 Společnost	40
2.2.3 Ekonomika	43
2.2.4 Bezpečnost	46
2.2.5 Zahraniční vztahy	50

3	Specifika vztahů EU a Izraele	54
3.1	Základy bilaterálních vztahů s Izraelem	54
3.2	Izrael a Evropská politika sousedství	57
3.3	Návrhy budoucích vztahů mezi EU a Izraelem.....	64
3.3.1	Euro-izraelské partnerství	66
3.3.2	Euro-izraelské partnerství nebo členství v EU?.....	68
	Závěr.....	69
	Seznam použité literatury	72
	Seznam zkratk	
	Seznam příloh	

Úvod

Počátky vzájemných vztahů mezi Evropou a Izraelem leží hluboko v minulosti. První interakce započala křížovými válkami. Po osmanské nadvládě a první světové válce došlo na vytvoření britského mandátu Palestina. Britská (potažmo evropská) angažovanost sehrála roli i ve vytvoření samostatného izraelského státu. Od druhé poloviny 20. století spolupráce s Izraelem nabírá nový a rapidnější rozměr. Izrael se stal jednou z prvních zemí, které započaly dialog s nově vytvořeným Evropským hospodářským společenstvím. Dokonce ještě předtím než byly podepsány Římské dohody. V roce 1958 se stal třetí zemí, po Řecku a Spojených státech, které navázaly s novým společenstvím diplomatické styky.

Nicméně i přes počáteční sounáležitost nevzbuzovala Evropa a ani evropské hospodářské entity v izraelské diplomacii přílišný zájem. Na této situaci mělo podíl několik důvodů – historické události a zkušenosti Izraelců s Evropou během druhé světové války (následky holocaustu), nejednotný postoj Evropy vůči izraelsko-palestinskému konfliktu¹, vázanost Izraele na Spojené státy, které utvářely jeho diplomatické strategické myšlení a v neposlední řadě neschopnost Evropy přijít se zahraniční politikou, která by vytyčila vzájemné vztahy.

Na současnou podobu vztahů mezi Evropskou unií a Izraelem mají efekt všechny výše zmíněné efekty. Ovšem momentálně je to situace ohledně palestinsko-izraelského konfliktu na Blízkém východě, která je hlavní jablkem svárů mezi Unií a Izraelem. Skutečně tento konflikt přerostl z regionálního konfliktu na konflikt celosvětový. Svět, ale i EU (ať jednotně či individuálně) zaujímá různé postoje, podle toho, jakou zastává stranu v tomto konfliktu (izraelskou či palestinskou). Zároveň ve světě v současnosti neexistuje spor, který budil takové rozporuplné a vytvářel složitá dilemata. I když vztahy mezi Izraelem a EU nejsou vždy úplně bez problémů, dochází stále k těsnějším vazbám mezi oběma subjekty. Na tomto faktu může mít i podíl účast Izraele v rámci Evropské politiky sousedství. Politika sousedství utváří nový koncept zahraničních vztahů a politické spolupráce, která se soustřeďuje na podporu a sdílení společných hodnot mezi EU a jejími geograficky nejbližšími sousedy.

¹ Ukázkovým případem může být postoj Velké Británie a Irska. Zatímco Velká Británie podporovala převážně izraelský stát, Irsko podporovalo snahy Palestinců. V této situaci se odrážel historicky vývoj mezi oběma evropskými zeměmi. Irsko bylo dlouhou dobu součástí britského impéria a také muselo bojovat o své sebeurčení. Tudíž zde existovaly ze strany Irska vůči Palestině sympatie, opírající se o historicko-politickou podobnost sebeurčení obou národů.

Diplomová práce se zaměřuje na vzájemné vztahy EU a Izraele, zejména v rámci evropské politiky sousedství. Z toho vychází i ústřední cíl diplomové práce, kterým je charakteristika teoretických východisek vnějších vztahů EU se zaměřením na politiku sousedství a specifikace těchto vztahů na případu EU a Izraele. Dílčím cílem práce je deskribovat možnost dalšího prohloubení vztahů mezi oběma aktéry.

Zkoumaná hypotéza této práce: Evropská politika sousedství představuje nejkompexnější základ pro vztahy EU a Izraele.

Práce je tematicky rozdělena do tří dílčích kapitol. První kapitola „Vnější vztahy Evropské unie“ je koncipována do dvou částí. První část obecně charakterizuje vnější vztahy Unie, jejich typologii, právní a institucionální záběr a v neposlední řadě i financování. Druhá část již charakterizuje specifickou politiku vnějších vztahů – Evropskou politiku sousedství. Je zde ve stručnosti vytyčen její vznik a vývoj, nástroje, cíle a typologie na jižní a východní dimenzi. Druhá kapitola s názvem „Izrael – mocnost Blízkého východu?“ je rovněž koncipována do dvou částí. První část se věnuje historickým aspektům vzniku Izraele od starověkých dějin až dějiny moderní. Druhá část je věnována charakteristice Izraele z pěti různých aspektů – politického systému, společnosti, ekonomiky, bezpečnosti a zahraničních vztahů. Třetí kapitola „Specifika vztahů EU a Izraele“ se zabývá současnou úrovní vztahů mezi EU a Izraelem. Popisuje její pozici a úspěchy v rámci politiky sousedství a představuje možné návrhy budoucích vztahů.

K použitým metodám při zpracování této práce patří analýza dat a informací z odborné literatury a dostupných informačních zdrojů a následná syntéza získaných poznatků.

1 Vnější vztahy Evropské unie

Za více než svou 50letou historii prošla Evropská unie (EU) dynamickými a razantními změnami. Z drobného seskupení šesti států se rozvinula do společenství rozléhající se přes téměř celý Evropský kontinent. Geografickými hranicemi však dopady rozhodnutí EU nekončí, nýbrž naopak, stále častěji utvářejí běh událostí moderních dějin, které jen posilují význam a postavení EU jakožto ekonomické, ale především politické mocnosti. Svého postavení v současném globalizovaném světě si je EU dobře vědoma. Představuje totiž největší ekonomický blok s druhou nejvýznamnější světovou měnou – eurem. Avšak činnosti Unie se upírají i na jiné oblasti než obchod. EU je rovněž největším poskytovatelem rozvojové a humanitární pomoci. Prostřednictvím aktivnější zahraniční a bezpečnostní politiky se EU postavila do čela boje proti terorismu, organizovanému zločinu, obchodu s drogami a zbraněmi, globálnímu oteplování a změně klimatu. Základem pro uskutečňování těchto aktivit je jednotný postoj a hlas. Jelikož členské státy stále častěji vystupují v zahraničních otázkách jednotně, váha Unie ve světě se čím dál více zvyšuje.

1.1 Vymezení vnějších vztahů

Vnější vztahy jsou pojmem, který byl vytvořen komunitárním právem². Nicméně přesná definice vnějších vztahů není ukotvena ani v primárním, ani v sekundárním právu Unie (Svoboda, 2007). Jedná se o oblast, která se obtížně definuje, jelikož pojem vnější vztahy úzce souvisí s jinými pojmy, a proto je nutné od sebe tyto pojmy odlišit:

- **vnější činnosti EU** – jsou obsahem Smlouvy o Evropské unii (SEU) a Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU). Podle čl. 205 SFEU vnější činnost Unie na mezinárodní scéně *spočívá na zásadách, sleduje cíle a je prováděna v souladu s obecnými ustanoveními*, které jsou uvedeny v čl. 21 SEU. Evropské právo však nevymezuje vztah pojmů „vnější vztahy“ a „vnější činnosti“ a tudíž často dochází k prolínání těchto dvou pojmů. Vnější vztahy jsou však pojmem širším, zahrnujícím i pasivní část mezinárodněprávního života (např. neuznání existence údajné mezinárodněprávní subjektivity subjektu), což lze velmi obtížně zařadit mezi „činnosti“.

² Komunitárním právem se rozumí právo Evropských společenství (ES) a EU.

- **zahraniční vztahy** – na úrovni členských států. Členské státy nedelegovaly plně své pravomoci v oblasti zahraniční politiky, pouze v dohodnutých oblastech podnikají společné aktivity. Hranice členských států nezmizely, ale v případě některých politik se hranice mezi zeměmi neuplatňují³.
- **zahraniční politika** – představuje základ pro postupné propojování zahraničních politik členských států.

Obecně lze říci, že vnější vztahy jsou souhrnem právních vztahů EU v rámci jejich vnějších pravomocí.

1.1.1 Právní úprava a cíle vnějších vztahů

Prameny práva vnějších vztahů lze rozdělit do tří skupin. Do první skupiny se řadí komunitární právo, především Smlouva o založení Evropského společenství (SES) a Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (SES AE)⁴. Druhá skupina je tvořena normami II. a III. pilíře EU týkajícími se obecných ustanovení (Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) a Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech (PJSTV))⁵. Poslední třetí skupinu utváří mezinárodní právo veřejné, jež upravuje základy smluvního práva na mezinárodní úrovni (Votrubová, 2009).

Cíle vnějších vztahů jsou nejobecněji stanoveny primárním právem. Za takové obecné cíle, které velmi úzce souvisí s vnějšími vztahy, by mohly být označeny výklady v preambulích důležitých dokumentů. V preambuli SFEU se uvádí, že EU se snaží *přispět svou obchodní politikou k postupnému odstraňování překážek mezinárodního obchodu, dále podporovat solidaritu mezi Evropou a zámořskými územími a upevnit mezi sebou navzájem svobodu a mír a vyzývá ostatní národy Evropy, aby se k tomu úsilí připojily*. V preambuli SEU se členské státy zavázaly *provádět společnou zahraniční a bezpečnostní politiku včetně budoucího vymezení společné obranné politiky, která by mohla vést ke společné obraně, a posilovat tak evropskou identitu a nezávislost v zájmu podpory míru, bezpečnosti a pokroku v Evropě a ve světě*. A preambule Jednotného evropského aktu (JEA) obsahuje závazek

³ Hranice mezi členskými státy se neuplatňují v rámci obchodní a celní politiky.

⁴ Vnější vztahy jsou zde upraveny zejména prostřednictvím vnější obchodní politiky, rozvojové pomoci atd.

⁵ Tzv. pilířovou strukturu formálně zrušila Lisabonská smlouva. Systémy upravující II. a III. pilíř se po Lisabonské smlouvě zařazují do oblasti I. pilíře – Evropská společenství. Pro SZBP se však uplatňuje zvláštní úprava.

členských států Unie *promlouvat jedním hlasem a jednat důsledně a solidárně, a tím účinněji chránit své společné zájmy a společně přispívat k zachování světového míru a mezinárodní bezpečnosti.*

Všechny tyto politické závazky a zásady uvedené v těchto dokumentech mají podobu obecných cílů, kterých chce EU dosáhnout. V každém z těchto závazků neboli cílů je možné nalézt dimenzi vnějších vztahů, proto je můžeme označit za obecné cíle vnějších vztahů EU, které navíc podtrhují obecný význam cílů vnějších vztahů⁶.

1.1.2 Orgány EU spravující vnější vztahy

Vnější vztahy se dotýkají většiny oblastí, spadajících do pravomoci EU. Proto se jimi zabývají všechny hlavní orgány Unie – Rada EU, Parlament a Komise. Všechny tyto orgány mají svěřené pravomoci vyplývající ze smluv ohledně činností týkající se vnějších vztahů od vytváření legislativy až po samotný výkon této činnosti. Ovšem pro aplikaci vnějších vztahů do praxe má největší význam činnost Evropské komise jako představitele výkonné moci EU. Komise v rámci problematiky vnějších vztahů zřídila pět generálních ředitelství, jejíž činnosti souvisí s dimenzí vnějších vztahů:

- **Generální ředitelství pro obchod** – spravuje společnou obchodní politiku, která je ve výlučné pravomoci Společenství. Mezi hlavní úkoly generálního ředitelství pro obchod spadá vyjednávání bilaterálních a multilaterálních dohod, vykonávání dohledu nad plněním těchto dohod a úzká spolupráce se Světovou obchodní organizací (World Trade Organisation, WTO) a dalšími mezinárodními institucemi.
- **Generální ředitelství pro rozšíření**⁷ - má na starosti přípravu rozšíření EU o přistoupení kandidátských zemí včetně formulování příslušných politik.
- **Úřad pro rozvoj a spolupráci EuropaAid** - má na starosti rozvojovou politiku Unie a poskytování rozvojové pomoci ve světě, přispívá např. k boji proti hladovění nebo ochraně přírodních zdrojů. Toto generální ředitelství vzniklo sloučením dřívějšího generálního ředitelství pro rozvoj a úřadu pro spolupráci.

⁶ Význam vnějších vztahů spočívá v tom, že určuje rozsah práv a povinností mezinárodněprávního subjektu.

⁷ Generální ředitelství pro rozšíření se dále dělí na 5 generálních ředitelství (A – E). Ředitelství A má na starosti politiku rozšíření a komunikaci, ředitelství B státy Chorvatsko, Bývalou Jugoslávskou republiku Makedonii, Turecko a Island, ředitelství C Albánii, Bosnu a Hercegovinu, Černou horu, Srbsko a Kosovo, ředitelství D finanční nástroje a regionální programy a ředitelství E provoz (lidské zdroje, audit).

- **Generální ředitelství pro humanitární pomoc** – cílem tohoto ředitelství je poskytovat pomoc obětem přírodních katastrof a ozbrojených konfliktů vně hranic EU.
- **Služba nástrojů zahraniční politiky** – tento orgán vznikl na základě přijetí Lisabonské smlouvy, která vytvořila dvě nové funkce – předsedu Evropské rady a Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Ústředním motivem tohoto úřadu⁸ je napomáhat výkonu činností právě Vysokému představiteli Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku v otázkách vnějších vztahů EU.

1.1.3 Typologie vnějších politik EU

Vnější vztahy EU jsou v praxi realizovány řadou vnějších politik, které můžeme rozčlenit na (Svoboda, 2007):

1. čistě vnější politiky vs. vnější aspekty tematických politik
2. politiky povahy geografické vs. tematické-sektorové
 - vztahy privilegované vs. neprivilegované
3. politiky komunitární vs. unijní

Ad 1. Za čistě vnější politiky můžeme označit politiku rozšiřování a přidružení, politiku sousedství, rozvojové a humanitární pomoci, obchodní politiku a SZBP. Vnější aspekty jsou významné zejména u následujících intrakomunitárních politik: ekologie, imigrace a azyl, cla a daně⁹, transevropské sítě (telekomunikace, doprava, energetika), hospodářská soutěž. EU podpůrně rozvíjí vnější vztahy i v dalších oblastech, v nichž dominují pravomoci členských států např. věda a výzkum apod.

Ad. 2 Toto rozlišení není přesné, protože geografické vztahy obsahují i aspekty obchodní, bezpečnostní, ekologické apod. a naopak tematické vztahy se svým obsahem liší podle teritoria, na něž se aplikují. Do geografické vnější politiky spadají především vztahy s jednotlivými státy či skupinami států. Tuto úroveň vztahů dále můžeme rozšířit na vztahy

⁸ Služba nástrojů zahraniční politiky je orgán složený ze zástupců Evropské komise, Generálního sekretariátu Rady EU a diplomatických zástupců členských zemí EU.

⁹ Cla a daně považujeme za vnější aspekty tematické politiky jen do té míry, nakolik nespádají pod společnou obchodní politiku.

privilegované a neprivilegované¹⁰. Mezi geografické vnější politiky bychom mohli zařadit sousedskou politiku nebo přidružení a rozšiřování EU. Pod tematické-sektorové vnější politiky spadá obchodní politika, rozvojová spolupráce, hospodářská, finanční a technická spolupráce, SZBP a dále vnější aspekty vnitřního trhu (soutěž, ochrana spotřebitele, ekologie, energetika apod.). Dále sem z povahy věci spadají vztahy k mezinárodním organizacím.

Ad. 3 Komunitární vnější politiky jsou všechny kromě SZBP a vnějších aspektů PJSTV.

1.1.4 Finanční nástroje vnějších vztahů EU

Celková částka prostředků vynaložených Evropskou unií na vnější spolupráci dosahuje zhruba 13 mld. EUR ročně – zhruba 10 mld. EUR z toho prostřednictvím finančních nástrojů vnější spolupráce. Tyto prostředky pocházejí jednak z rozpočtu EU¹¹ a z Evropského rozvojového fondu, který je tvořen v pětiletých cyklech dobrovolnými příspěvky členských států. Hlavním úkolem finančních nástrojů vnější spolupráce je přispívat k rozvoji partnerských zemí, k upevňování jejich vztahů s EU a prosazování evropských hodnot a politik (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011).

Přehled nejdůležitějších nástrojů vnější spolupráce EU (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011):

- **Evropský sousedský a partnerský instrument (European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI)** - ENPI je finančním nástrojem k podpoře cílů EU v její politice sousedství a slouží k financování programů a projektů v řadě oblastí (budování administrativních kapacit, bezpečnost, životní prostředí, energetika, doprava, usnadňování obchodu, podpora malých a středních podniků, spolupráce s občanskou společností). Tento instrument představuje hlavní nástroj financování Evropské politiky sousedství (EPS). EPS byla ustanovena v roce 2004 se záměrem

¹⁰ Privilegované vztahy jsou vztahy asymetrické, tzn. jsou výhodnější pro druhou stranu (asymetrie práv a povinností). Neprivilegované vztahy se naopak vyznačují vyrovnaností smluvních podmínek, tzn. neobsahují asymetrii práv a povinností smluvních stran.

¹¹ Kapitola 4 „EU jako globální hráč“ představuje 5,7 % rozpočtu.

vyhnout se novému rozdělení Evropy¹² po rozšíření EU o nové členské země a současně posílit ekonomiku, stabilitu a bezpečnost sousedních zemí. EPS nabízí těmto zemím privilegované vztahy a ekonomickou integraci s EU. Nicméně účast v rámci EPS nepředjímá členství v EU.

- **Nástroj předvstupní pomoci (Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA)** – IPA je finančním nástrojem k podpoře kandidátských zemí (Chorvatsko, Bývalá jugoslávská republika Makedonie, Turecko) a potenciálních kandidátů na vstup do EU (Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Island, Srbsko, Kosovo). IPA je flexibilním instrumentem, který poskytuje pomoc v závislosti na pokroku jednotlivých zemí.
- **Evropský rozvojový fond (European Development Fund, EDF)** - finanční nástroj rozvojové spolupráce se zeměmi nacházejícími se v karibské, tichomořské oblasti včetně subsaharské Afriky (AKP) a tzv. zámořskými zeměmi a územími. Základem vzájemné spolupráce EU-AKP je Dohoda o partnerství z Cotonou (2000). EDF stojí mimo rozpočet EU a je plně financován z příspěvků členských států EU.
- **Nástroj pro rozvojovou spolupráci (Development Cooperation Instrument, DCI)** – DCI představuje instrument pro spolupráci s rozvojovými státy¹³, který zahrnuje tematické a zeměpisné programy na období 2007-2013. Cílem tohoto instrumentu je odstranění chudoby v partnerských zemích a regionech v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění Rozvojových cílů tisíciletí, podpory demokracie, dobrého vládnutí, právního státu a ochrany lidských práv.
- **Nástroj pro spolupráci s industrializovanými zeměmi (Instrument for Cooperation with Industrialized Countries, ICI)** – slouží k podpoře hospodářské, obchodní, akademické, kulturní spolupráce s průmyslovými a vysokopříjmovými zeměmi¹⁴.
- **Nástroj pro stabilitu (Instrument for Stability, IfS)** - projekty IfS jsou zaměřeny na pomoc při řešení krizových situací – podpora zprostředkování, budování důvěry, přechodná administrativa a posílení vlády práva a justice. Součástí IfS je rovněž

¹² Teritoriálně pokrývá Středomoří (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Palestinská autonomní území, Sýrie a Tunisko), východní Evropu a jižní Kavkaz (Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Rusko a Ukrajina).

¹³ Určen pro 47 rozvojových zemí Latinské Ameriky, Asie a Jihoafrickou republiku.

¹⁴ Jedná se o následující země - Austrálie, Bahrajn, Brunej, Kanada, Tchaj-wan, Hong Kong, Japonsko, Jižní Korea, Macao, Nový Zéland, Kuvajt, Katar, Singapur, Spojené arabské emiráty (SAE) a Spojené státy americké (USA).

„Partnerství pro budování míru – Peace-building Partnership“, jehož smyslem je posilování civilních kapacit a mezinárodních organizací pro mírové operace.

- **Nástroj pro spolupráci v jaderné bezpečnosti (Nuclear Safety Cooperation Instrument, NSCI)** - finanční nástroj určen na podporu opatření vedoucích k vyššímu stupni technické bezpečnosti jaderných zařízení, ochraně proti radiaci a aplikaci účinnějších a efektivnějších záruk na ochranu nukleárních zařízení a materiálů ve třetích zemích¹⁵.
- **Evropský nástroj pro lidská práva (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR)** - podporuje lidská práva a základní svobody mimo území EU¹⁶.

1.2 Evropská politika sousedství

V důsledku velkého rozšíření Unie v roce 2004 a 2007 se proměnila tvář EU ve všech ohledech. Přistoupení dvanácti nových členských států zapříčinilo i změnu chápání sousedských vztahů EU. Z bývalých sousedů se stali plnohodnotní členové Společenství a Unie tak získala sousedy nové a mnohem chudší. A tato situace se musela projevit i na úrovni EPS.

Obecně EPS představuje jeden z pilířů vnějších vztahů Unie a pomáhá tak naplňovat priority SZBP EU. Prostřednictvím EPS se EU snaží vytvořit ve svém okolí „pás států“, pomocí něhož bude spolupracovat a podporovat aktivity vedoucí k politickému, ekonomickému a sociálně stabilnímu prostředí a přispívat k šíření demokracie a hodnot společných pro celou EU.

1.2.1 Vznik a vývoj politiky sousedství

S ohledem na obecný názor, že EPS představuje jeden z pilířů vnějších vztahů Unie, jak je uvedeno výše, můžeme za dobu existence EU identifikovat 4 různé „politiky sousedství“ (Mahncke, 2008). Jedná se o rozšíření Unie o nové členy, asociaci s perspektivou budoucího členství, blízké vztahy bez perspektivy členství a zvláštní vztahy s Ruskem.

¹⁵ Instrument je převážně využíván pro Rusko a Ukrajinu, ale také pro Arménii a Kazachstán. Nicméně v budoucnu se předpokládá jeho využití v Africe a Latinské Americe.

¹⁶ Příklady činností: podpora tribunálu pro Rwandu, podpora domorodých obyvatel Ekvádoru, pozorování voleb v Angole atd.

A právě třetí z nich je ta, kterou dnes známe pod oficiálním názvem Evropská politika sousedství.

Původní myšlenka, že EU potřebuje konkrétní politiku zahrnující postoj k jejím sousedům, sahá až do roku 1989¹⁷. Následkem toho vznikají první pokusy vytvoření konceptu či ideje spolupráce ES s jejími sousedy¹⁸. Ovšem za zrod politiky sousedství, tak jak ji známe v dnešní podobě, můžeme považovat rok 2002, kdy Velká Británie podporovala politickou iniciativu „širší Evropa“ namířenou vůči Ukrajině, Moldávii, Bělorusku a Rusku. (Mahncke, 2008). Ještě téhož roku na summitu v Kodani, byla tato myšlenka schválena a rozšířena o země jižního a východního Středozeří. Tyto aspekty vedly k formální deklaraci EPS. Komise v březnu 2003 vydala sdělení Širší Evropa – sousedství¹⁹, v němž navrhla rámec pro vztahy EU s východními a jižními sousedy²⁰. (Khasson, Vasilyan a Vos, 2008). Rusko dalo na samém počátku jasně najevo, že se nechce účastnit rozšiřování evropské politiky sousedství²¹.

V návaznosti na odstavec výše můžeme říci, že do EPS jsou zapojeny země geograficky blízké EU, u nichž se a priori nepředpokládá členství v EU, proto EPS není primárně určena pro přípravu na členství. Nejsou do ní tedy zapojeny státy západního Balkánu ani Turecko, které již nastoupily cestu k přijetí do EU. Prostřednictvím EPS se však Unie snaží zamezit vytvoření nových dělicích čar mezi rozšířenou EU a sousedními státy.

1.2.2 Cíle evropské politiky sousedství

EPS sleduje jeden hlavní cíl – zajistit stabilitu na východních a jižních hranicích EU tak, aby nedocházelo k vytváření dělicích čar mezi Uníí a jejími sousedy. Tento hlavní cíl obsahuje 3 oblasti: politickou stabilitu, ekonomický rozvoj a úzkou spolupráci s participujícími zeměmi (Mahncke, 2008).

¹⁷ V této době na úrovni ES probíhaly debaty o vytvoření Evropského hospodářského prostoru.

¹⁸ Několik z těchto konceptů zahrnuje plán tzv. „Evropské konfederace“ bývalého francouzského prezidenta François Mitterranda z roku 1990, nebo koncept „partnerského členství“ z roku 1991 bývalého komisaře Franse Andriessena. Oproti návrhům jednotlivců přispěla několika návrhy i Evropská komise. V roce 1992 to byl plán vytvoření „Evropského politického prostoru“, který byl nahrazen v roce 1993 koncepcí „strukturovaných vztahů“ a v roce 1997 koncepcí „Evropské konference“.

¹⁹ Schválen Evropskou radou na summitu v Soluni v červnu 2003.

²⁰ V tomto stadiu se EPS týkala Běloruska, Moldávie a Ukrajiny a zemí kolem Středozeřího moře – Alžírsko, Egypta, Izraele, Jordánska, Libanonu, Libye, Maroka, Palestinské samosprávy, Sýrie a Tuniska. Gruzie, Arménie a Azerbajdžán se staly součástí EPS až v roce 2004.

²¹ Vztahy EU-Rusko se místo toho soustředí na čtyři „prostory společné politiky“.

Oblast politické stability zahrnuje podporu demokracie, pluralismu, respektování lidských práv, občanských svobod a posilování právního státu. Všechny tyto aspekty jsou chápány EU jako hlavní a nezbytné předpoklady pro zajištění politické stability. Výše uvedené aspekty slouží i jako základna pro provádění důležitých sociálních a ekonomických reforem. Oblast ekonomického rozvoje úzce souvisí s politickou stabilitou. Můžeme říci, že i do jisté míry se s touto oblastí prolíná. Jelikož chudoba vede ke vzniku kriminality, ilegální migrace, nestabilitě a neefektivnosti celého systému a tím pádem ohrožuje demokracii a celkovou politickou stabilitu. Třetí oblast zahrnuje spolupráci mezi EU a sousedními zeměmi v určitých sektorech²², která je naplňována programy přeshraniční spolupráce.

Míra spolupráce ze strany EU je založena na tom, nakolik budou partnerské země tyto hodnoty opravdu sdílet a jak budou postupovat při implementaci plánů a úkolů. Konkrétní cíle, náplň a mechanismy spolupráce se zeměmi, na něž se ESP vztahuje, byly obecně stanoveny v strategickém dokumentu Komise: Evropská politika sousedství²³. Jednalo se o tyto cíle:

- stabilita kontinentu,
- zabránit vzniku nových dělicích čar v Evropě spoluprací se sousedy,
- trvale udržitelný rozvoj,
- zapojení do 4 svobod společného trhu,
- sbližování práva,
- otevírání trhů cestou zón volného obchodu,
- integrace do dopravních, energetických a telekomunikačních sítí EU,
- smluvní ochrana investic,
- správa legální migrace,
- spolupráce k prevenci bezpečnostních rizik,
- podpora lidských práv.

Cíle EPS také odráží strategické cíle vytyčené v Evropské bezpečnostní strategii z roku 2003.

²² Mezi tyto sektory řadíme sektory energie, dopravy, telekomunikace a výzkumu a inovací.

²³ Dokument publikován Komisí v květnu 2004.

1.2.3 Instrumenty politiky sousedství

Obecně můžeme rozeznat několik nástrojů EPS (Khasson, Vasilyan a Vos, 2008). Jedná se o politický dialog, finanční podporu a podíl na vnitřním trhu. Pro správné využití a fungování nástrojů EPS je důležitý jeden prvek – podmíněnost

a) Politický dialog

Politický dialog mezi EU a jejími sousedy je založen na dohodách o partnerství a spolupráci (Partnership and Cooperation Agreement – PCA)²⁴ a na Evropsko-středomořských dohodách o přidružení (Association Agreement – AA)²⁵. Klíčovým nástrojem realizace EPS jsou bilaterální akční plány uzavřené mezi EU a jednotlivými státy. Jedná se o dokumenty obsahující program politických a ekonomických reforem, stejně jako krátkodobé a střednědobé cíle a priority vzájemných vztahů (Khasson, Vasilyan a Vos, 2008). Přehled jednotlivých uzavřených dohod a akčních plánů s partnerskými zeměmi je součástí Přílohy 1.

Vypracování těchto Akčních plánů je úkolem Evropské komise. V této zprávě Komise zhodnotí politickou a ekonomickou situaci a stanoví priority spolupráce. Zprávy jsou pak předloženy Radě, která rozhodne, jestli je možné postoupit k dalšímu kroku, kterým je již samotné vypracování Akčního plánu - hlavního operačního nástroje politiky sousedství (Pélerin, 2008). Komise spolupracuje s danou zemí, aby plán reflektoval potřeby, možnosti a zájmy konkrétního státu, kterého se Akční plán bude týkat, ale zároveň odrážel i zájmy EU.

Ačkoli je obsah každého Akčního plánu uzpůsoben situaci, zájmům, potřebám a možnostem každé země, všechny Akční plány obsahují kapitoly týkající se politického dialogu a reforem, ekonomické a sociální spolupráce a rozvoje, obchodu a trhu, spolupráce v oblasti justice, svobody a bezpečnostních otázek, sektorových otázek (doprava, energie, informační společnost, životní prostředí, výzkum a vývoj atd.), mezilidských vztahů, vzdělání, veřejného zdraví atd., které jsou pro všechny země stejné, nicméně jejich obsah

²⁴ Uzavřené se zeměmi „Východního partnerství“.

²⁵ Uzavřené se zeměmi „Unie pro středomoří“.

se pro každou zemi liší. Priority jsou stanoveny v krátkodobém a střednědobém horizontu, tzn. 3 - 5 let²⁶.

V tomto ohledu připomínají akční plány přístupová partnerství, která podporují reformy a přípravy kandidátských zemí pro členství v EU. V souvislosti s evropskou politikou sousedství však EU neusiluje o všeobecné přizpůsobení se jejím právním předpisům (*acquis communautaire*) a jasně zde neexistuje pobídka k reformě, kterou je vyhlídka na členství.

Implementaci a monitorování cílů a závazků provádí a sledují výbory vytvořené Komisí na základě dané dohody (Pélerin, 2008). Do dvou let od přijetí akčního plánu Komise předkládá zprávu o pokroku²⁷.

b) Finanční podpora

Financování EPS je prováděno pomocí Nástroje evropského sousedství a partnerství, který je určen k financování Evropské politiky sousedství a Strategického partnerství s Ruskem. Zahájen byl spolu s novou Finanční perspektivou k 1. 1. 2007, kdy nahradil dosud používané programy MEDA, TACIS a další²⁸ (Pélerin, 2008).

Tento finanční nástroj, který funguje v rámci existujících bilaterálních dohod uzavřených mezi EU a sousedními zeměmi, se zaměřuje na podporu udržitelného rozvoje a přibližování se k politikám, legislativě a standardům EU. Jeho cílem je podpořit dohodnuté priority v akčních plánech EPS a ve Strategickém partnerství s Ruskem a pomoci tyto dokumenty implementovat. Kromě toho je jeho cílem podpořit a zlepšit přeshraniční spolupráci EU se zeměmi podél vnějších pozemských i pobřežních hranic, a pomoci tak zabránit vytváření nových dělících linií mezi EU a jejími sousedy.

V rámci podpory přeshraniční spolupráce má ENPI financovat „společné programy“ regionů členských států EU a regionů partnerských zemí, které mají společnou hranici. V tomto ohledu má být využíváno přístupu aplikovaného u Strukturálních fondů tzn. víceletého programování, partnerství a spolufinancování. Prostředky jsou v rámci ENPI

²⁶ Třiletý časový horizont se uplatňuje pro Izrael, Moldávii a Ukrajinu. U zbylých zemí participujících na ESP se uplatňuje pětiletý časový horizont.

²⁷ Od dubna 2008 se tyto zprávy podávají jednou ročně.

²⁸ Program MEDA sloužil v období finanční perspektivy 2000 – 2006 pro východní sousedy a program TACIS pro jižní sousedy.

alokovány na bázi konkrétních programů (programy bilaterální, regionální a přeshraniční spolupráce) a zvláštního investičního fondu. Alokace prostředků jednotlivým zemím závisí na třech faktorech: na potřebách dané země, její absorpční kapacitě a implementaci dohodnutých reforem.

Na období 2007 – 2013²⁹ bylo v rámci ENPI vyčleněno zhruba 12 miliard EUR (Mahncke, 2008), z čehož největší podíl z této sumy je určen na bilaterální akce, tedy iniciativy jednotlivých států. Finanční zdroje jsou rozděleny také podle geografického klíče. Pro ENPI Jih bylo v letech 2007-2010 vyhrazeno 333 milionů EUR a pro ENPI Východ 223 milionů EUR ve stejném období (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011).

Pro financování EPS se také používá evropský nástroj pro demokracii a lidská práva (EIDHR), který do podpory zahrnuje příslušné organizace občanské společnosti prostřednictvím delegací Komise v zemích evropské politiky sousedství (s výjimkou Libye, Sýrie a Tuniska, kde neexistují nezbytné podmínky a budou se hledat jiné způsoby podpory demokracie a lidských práv). V některých zemích evropské politiky sousedství se také provádějí akce financované z nástroje pro stabilitu a nástroje pro jadernou bezpečnost (NSCI). Jsou rovněž k dispozici tematické programy v rámci nástroje rozvojové spolupráce, např. pro spolupráci týkající se migrace a azylu a pro podporu nestátním organizacím a místním aktérům, ale příslušné částky jsou velmi nízké. Lze rovněž použít nástroj humanitární pomoci a makrofinanční pomoc.

Země evropské politiky sousedství využívají také výhodných půjček z Evropské investiční banky. V období 2007–2013 je k dispozici 8,7 miliardy EUR³⁰ pro evropskou politiku sousedství (jižní státy) a 3,7 miliardy EUR³¹ pro evropskou politiku sousedství (východní státy - včetně zemí Jižního Kavkazu, které nebyly zahrnuty do předchozího mandátu pro poskytování úvěru Evropské investiční banky) a Rusko.

²⁹ Je to přibližně o 32 % více, než bylo k dispozici pro příjemce z řad zemí zahrnutých do evropského nástroje sousedství a partnerství v předchozích nástrojích v období 2000–2006.

³⁰ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012.

³¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2012.

c) Podíl na vnitřním trhu

EU nabízí svým sousedům podíl na vnitřním trhu a zapojení do jeho programů. Participace na vnitřním trhu zahrnuje tzv. čtyři svobody. Ovšem míra participace sousedských zemí nesahá tak hluboko jako u plnoprávných členů Unie³². Koncepce tohoto nástroje navrhuje sousedským zemím podílet se na vnitřním trhu do určité míry, v určitých oblastech a v závislosti na dané zemi. Podíl na vnitřním trhu pro sousedské země obecně znamená lepší přístup na trh zboží EU (Vincentz, 2008).

Podmíněnost je důležitým nástrojem mezivládní spolupráce. Užší politická spolupráce, vyšší stupeň ekonomické integrace a přístup k finančním zdrojům EU závisí na realizaci cílů³³ partnerskými zeměmi (Khasson, Vasilyan a Vos, 2008). Z výše uvedeného vyplývá, že pomoc poskytnutá sousedním zemím není čistě asymetrická. Pokud jednotlivé partnerské země chtějí ze strany EU pomoc, v jakékoliv formě, musí prokázat pokrok v určitých oblastech, a to prostřednictvím reform. A jestliže tento pokrok není patrný, pak nemohou partneři získat výhody, které jim EU nabízí.

1.2.4 Na koho se politika sousedství vztahuje?

Evropská politika sousedství se týká zejména těch států, které mají s Unií smluvní vztah v podobě Dohod o partnerství a spolupráci v případě zemí bývalého Sovětského svazu a Evropsko-středomořských dohodách o přidružení uzavíraných v rámci Středomořského partnerství - tzv. Barcelonského procesu. Mapa znázorňující partnerské země EPS je součástí Přílohy 2.

V rámci sousedské politiky jsou praktikovány rozdílné přístupy vůči jednotlivým zemím. EU člení státy podílející se na EPS na dvě rozdílné skupiny:

- **Země bývalého SSSR („Východní partnerství“)** - Ukrajina, Moldavsko, Bělorusko, Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie;
- **Země jižního středomoří („Unie pro středomoří“)** - Izrael, Jordánsko, Maroko, Palestinská samospráva, Tunisko, Libanon, Alžírsko, Egypt a Sýrie.

³² Např. svoboda volného pohybu pracovníků je velmi omezená.

³³ Tyto cíle jsou náplní Akčních plánů.

Tato politika se netýká členů Evropského sdružení volného obchodu, kandidátských zemí či těch, kteří se v budoucnu mohou stát kandidáty, a Ruska. Zahrnuje přímé sousedy Unie po jejím rozšíření.

1.2.5 Dvě dimenze politiky sousedství

Jak bylo uvedeno výše, rozeznáváme dvě větve či dimenze EPS – východní (Východní partnerství) a jižní (Unie pro Středomoří).

a) Východní partnerství

V souvislosti s rozšiřováním EU směrem na východ se stala stabilita, bezpečnost a prosperita zemí v blízkém sousedství klíčovou i pro bezpečnost a stabilitu EU. Úkolem Východního partnerství je rozvíjet „good governance“³⁴, které má přímou souvislost s procesem demokratizace, je posílení energetické bezpečnosti, ochrany životního prostředí, podpory ekonomického a sociálního rozvoje zemí začleněných do této politiky (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011).

Východní partnerství vzniklo z důvodu geografického vyvážení zájmů EU. Hlavní podíl na této potřebě mělo právě rozšíření členské základny Unie v roce 2004, která se převážně rozšířila na východ. Z bývalých sousedů se stali členové Společenství a Unie tak získala nové východní sousedy. Rozšíření unie v roce 2004 nemělo žádný či pramalý vliv na chápání jižních sousedů. Prakticky se ho vůbec nedotklo. Koncepti rozšíření sousedské politiky o východní dimenzi navrhlo v roce 2008 Polsko a Švédsko. Původní návrh počítal se zapojením Ukrajiny, Moldavska, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu. Otázka účasti Běloruska v této době byla velmi sporná. Hlavní podíl na této situaci měl vnitropolitický stav tohoto státu³⁵. Nicméně tento nedemokratický stát se nakonec součástí východního partnerství stal.

Východní partnerství oficiálně vzniklo na summitu v Praze 7. května 2009 během českého předsednictví EU.

³⁴ Volně přeloženo „dobré vládnutí“.

³⁵ Má se na mysli autoritativní režim prezidenta Alexandra Lukašenka.

b) Unie pro středomoří

Unie pro Středomoří geograficky vystihuje jižní větev Evropské politiky sousedství. Představuje fórum pro spolupráci mezi 27 členskými státy Evropské unie a státy Afriky a Blízkého východu v oblasti Středozemního moře snaží se tak prohlubovat vzájemné vztahy, zejména v oblasti ekonomické, politické a sociální. Partnery tohoto partnerství pro EU jsou: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Sýrie, Tunisko a Palestina.

Zájem ES o středozezemí nechyběl od počátku vzniku poválečné evropské integrace³⁶. Středozezemní politiku ES, jež spočívala v omezení vztahů na obchodní a hospodářské aspekty, formuloval nejprve evropský summit v Paříži (říjen 1972). Na zvláštní euro – středozezemní ministerské konferenci v Barceloně (listopad 1995) bylo založeno euro-středozezemní partnerství s cílem podporovat bezpečnost, mír a životní úroveň Středozezemí. Na tento tzv. Barcelonský proces navázal Pařížský summit hlav států a vlád EU 13. července 2008, kde byl formálně oznámen vznik Unie pro Středomoří. Hlavní novinkou spojenou se vznikem Unie pro Středomoří je zřízení mechanismu rotačního předsednictví, které je složené z jednoho reprezentanta EU³⁷ a jednoho zástupce středomořských států. Generální sekretariát byl ustaven 4. března 2010 v Barceloně a je zodpovědný za implementaci jednotlivých politik a projektů. Generálním sekretářem byl jmenován Ahmed Masa'deh z Jordánska³⁸.

Význam této oblasti pro EU je dán samotnou skutečností, že zatímco objem vzájemného obchodu mezi EU a Středozezemím činil v roce 2005 78,8 mld. ECU, se šesti státy východního partnerství představoval pouze 53,5 mld. ECU. Navíc vytvoření zóny volného obchodu se Středozezemím vznikne pro EU v r. 2010 trh s více než 230 miliony spotřebitelů, zatímco Východní Evropa může nabídnout trh se 116 miliony potencionálními spotřebiteli (Svoboda, 2007).

Avšak význam středomořského regionu se nenachází pouze v oblasti obchodu. Existuje několik důvodů proč je tato oblast pro EU tak důležitá. První důvod je poměrně zřejmý, a to blízkost této oblasti. S tímto aspektem souvisí vysoká ilegální migrace osob přes

³⁶ V rámci EU existuje dichotomie mezi jižními a severními státy EU ohledně vztahů se středomořím. Pro jižní státy jako je Itálie, Španělsko a Francie má tento region větší význam, a to z důvodu přímé blízkosti, než např. pro Švédsko či Finsko.

³⁷ Od 1. března 2012 tuto funkci zastává Vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Catherine Ashtonová.

³⁸ Po jednom roce v úřadě Generálního sekretáře rezignoval. Nahradil ho maročan Fathallah Sijilmassi.

Středozemní moře, převážně ze severoafrických zemí, na území jižních států EU. Spolu s migrací stoupá zločinnost, sociální pnutí (rozdíly mezi přistěhovalci a původními obyvateli) a náboženské konflikty (většina přistěhovalců jsou muslimové). V konečném důsledku při nestálosti dodávek energií z Ruska, je EU závislá na dodávky právě přes Středozemí (Marchesi, 2008).

Unie pro Středomoří definovala 6 prioritních oblastí, na které se soustředí vzájemná spolupráce. Tyto oblasti jsou v jednotlivých akčních plánech dále děleny na dílčí cíle (Senyücel, Güner, Faath a Mattes, 2006.):

- politické reformy,
- ekonomické a sociální reformy,
- tržní reformy,
- spolupráce v oblasti justice a policejních záležitostí,
- doprava, energie, informační společnost, životní prostředí a věda a výzkum a
- otevřený dialog.

Nástroje tohoto partnerství jsou dvojího typu:

- právní – euro-středozemní dohody o přidružení nahrazující předchozí dohody o volném obchodu a
- finanční – Nástroj evropského sousedství a partnerství, který nahrazuje programy MEDA, TACIS a další.

1.2.6 Izrael v rámci sousedské politiky

EU a Izrael sdílí společné hodnoty, jako jsou demokracie, úcta k lidským právům, koncept právního státu a respektování základních svobod. Izrael má fungující tržní hospodářství a dobře fungující veřejnou správu s vysokým stupněm nabízených veřejných služeb. Historicky a kulturně existují mezi EU a Izraelem velmi blízké vazby odrážející se ve společném dědictví. Všechny tyto aspekty slouží jako základna pro rozvoj vztahů mezi EU a Izraelem včetně vztahů v rámci EPS.

Izrael a EU se zapojením do EPS zavázaly k posílení vzájemné politické, ekonomické, bezpečnostní, vědecké a kulturní spolupráce. Z historického hlediska je Izrael dlouhodobým spojencem EU na Blízkém východě, a proto EU usiluje o posilování vzájemných vazeb (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011).

Akční plán, který byl přijat v dubnu 2005³⁹, má několik klíčových oblastí zájmů. Např. v ekonomické a sociální oblasti jsou jako cíle uvedeny snížení chudoby, zvýšení zaměstnanosti, podpora ekonomických a sociálních reforem a udržitelného rozvoje atd. V oblasti politické je to otázka antisemitismu, xenofobie, boje proti šíření zbraní hromadného ničení, terorismu a pašování. A v konečném důsledku i nalezení řešení konfliktu mezi Izraelem a Palestinou. Dalšími přínosy tohoto Akčního plánu by mělo být přibližování legislativy a práva EU a Izraele, spolupráce v otázkách migrace, organizovaného zločinu a policejní spolupráce. Rovněž nebyla opomínuta spolupráce v oblasti dopravy, energií, telekomunikací a výzkumu.

³⁹ Konkrétně 11. dubna 2005.

2 Izrael – mocnost Blízkého východu?

Blízký východ je region, který je již dlouhou dobu pečlivě sledován mezinárodním společenstvím. Hlavní podíl na tomto stavu má právě vývoj v regionu. Konkrétně vývoj vztahů mezi Izraelem a Palestinou. Vztahy mezi těmito národy plní několik let první stránky novin a médií po celém světě. Na Blízký východ se upírají zraky celého světa ze všech možných hledisek – mezinárodněpolitického, bezpečnostního, etického, sociálního, humánního atd. A Stát Izrael v rámci Blízkého východu představuje samostatný fenomén.

Tento poměrně „mladý“ stát už od svého vzniku musel bojovat o své právo existence na této planetě. A po 60 letech můžeme říct, že Izrael uspěl. Přežil a stal se jedním z nejstabilnějších zemí na Blízkém východě. Stal se z něj stát s poměrně vyspělou ekonomikou a širokou sítí vztahů v rámci mezinárodního společenství. Ovšem můžeme jej označit za mocnost?

2.1 Dějiny Izraele

Historie Izraele je velmi bohatá a sahá několik tisíc let zpět. Vývoj Izraele v toku dějin byl značně složitý a barvitý, což podtrhuje i fakt, že území dnešního Izraele byla v průběhu dějin ovládána mnoha národy. Tato subkapitola popisuje nejvýznamnější události v historii Izraele, které měli velký vliv na utvoření tohoto státu do současné podoby.

2.1.1 Vznik izraelského národa

Původ izraelského národa není zcela jasný. Zpravidla můžeme rozlišit dvě teorie jeho původu – první, čistě náboženská, se opírá o starozákonní vyprávění popisující národ složený z dvanácti kmenů jako potomky patriarchů⁴⁰. Naopak teorie, které se zakládají na archeologickém bádání, hovoří o smíšení původních obyvatel území s izraelskými kmeny.

a) Doba předkrálovská (před cca 1000 před. n. l.)

Jelikož z období před rokem 1000 př. n. l. chybí archeologické důkazy, musíme se spokojit pouze s verzí historie tohoto národa, kterou nám nabízí náboženské texty.

⁴⁰ Mezi tyto patriarchy patří například Abrahám, Jákob a další.

Podle Pentateuchu⁴¹ pochází celý Izraelský národ z jednoho rodu patriarchů. Ti se přestěhovali do Egypta, kde se značně rozrostli. Pro své množství začali být hrozbou pro faraona, který je začal pronásledovat a vyhlazovat. Proto nakonec Izraelité z Egypta odešli, prošli pouští na Sinajském poloostrově a vstoupili do Kenaánu⁴², kde dobyli různá města, zabrali zemi a usadili se v ní⁴³. Do jaké míry jsou tyto „příběhy“ pravdivé nelze říci. Zda opravdu izraelské kmeny dorazily na území Kenaánu po 40letém putování pouští, či jejich původ leží spíše ve střední Asii a dorazily ke břehům Středozemního moře z východu⁴⁴, zůstává záhadou.

Samotná oblast, kterou později Izraelité obydleli, již byla osidlována neznámým etnikem od cca 8. – 7. tisíciletí př. n. l. Důkazem může být první osada založená na tomto území – Jericho. Ovšem kromě Jericha byly budovány i další osady⁴⁵. Na přelomu 4. a 3. tisíciletí začali do oblasti pronikat semitští polokočovníci. Ve 3. a 2. tisíciletí území obývaly semitské kmeny, kterým říkáme souhrnně Kenaánci. Na jihu této oblasti založili svůj starověký stát Židé, jejichž předci byli polokočovní Hebrejové, kteří obývali oblast od Kenaánu až po Mezopotámii.

První doložené důkazy o osídlení Izraelců můžeme datovat od poloviny 14. století do konce 13. století př. n. l., které zároveň pokládáme za vznik Izraele. Archeologické nálezy pro tuto dobu dosvědčují obsazení náhorních oblastí (jádro izraelského osídlení) novým semitským obyvatelstvem.

b) Doba královská (1000 – 586 př. n. l.)

Archeologické důkazy ohledně počátků tohoto období rovněž nejsou početné. Tudiž se opět musíme opírat o biblické texty. Podle těchto textů dokonce existovalo na území Izraele jednotné království⁴⁶. Jeho první králem byl korunován Saul, ale jeho činnost připomínala spíše soudce. Prvním skutečným králem byl David a po něm pak jeho syn

⁴¹ Pět knih Mojžíšových (pro židy zvané Tóra), které tvoří část Starého zákona.

⁴² Kenaán je starověký název pro oblast dnešního Izraele a Palestinské autonomie. Oblast získala název po kmeni Kanaánejců, kteří společně se semitskými kmeny a jinými národy tuto oblast začaly osidlovat od čtvrtého tisíciletí př. n. l.

⁴³ Mapa zobrazující trasu exodu je součástí Přílohy 3.

⁴⁴ Tato teorie se opírá o fakt, že izraelské kmeny byly polokočovný národ, tudíž z východu mohli přicestovat z nějakého blíže nespecifikovaného důvodu (válka, hladomor).

⁴⁵ Např. Beida, Munhatta a Ejn Ghazál.

⁴⁶ Někteří autoři existenci podobné říše popírají.

Šalamoun⁴⁷. Vláda krále Šalamouna je považována za zlatý věk starověkých Izraelců. Území Izraele zažilo největší rozmach ve své historii, kterou již nikdy v následujících staletích nedosáhl⁴⁸. Současně byl vybudován židovský Chrám v Jeruzalémě⁴⁹.

Po smrti krále Šalamouna v roce 926 př. n. l.⁵⁰ se jednotná říše Izraelitů rozpadla na dvě království – severní Izrael (hl. město Samaří) a Judsko (hl město Jeruzalém) viz Obr. 2.1.

Obr. 2.1: Dvě království Izraele po smrti Šalamouna

Zdroj: Židovské hřbitovy – Informační portál, 2012.

Dvě stě let po Šalamounově smrti v roce 722 př. n. l. severní království Izrael zaniká. Jeho hlavní město Samaří je dobytý Asyřany. Obyvatelé území byli rozprášeni a deportováni mimo svou domovinu⁵¹, kde se asimilovaly s okolím a zanikly. Jižní království přetrvalo delší dobu⁵². Vpády asyrských vojsk, které udolaly severní království Judea (či Judsko) ustála, avšak invazi babylonských vojsk již ne. Hlavní město Jeruzalém padl v roce 586 př. n. l. a říše tak zanikla. Při dobytí Jeruzaléma byl zničen i První Chrám. Co se týče obyvatel - velká část

⁴⁷ Jelikož bible neudává přesná data a mimobiblické prameny mlčí, datace těchto panovníků je jen přibližná.

⁴⁸ Rozsah Izraele za vlády Šalamouna je součástí Přílohy 4.

⁴⁹ Zvaný Šalamounův (tzv. První Chrám).

⁵⁰ Některé zdroje uvádí rok 933 př. n. l.

⁵¹ O této události se hovoří jako o „Deseti ztracených kmenech“.

⁵² Podle historických pramenů, právě v jižním království i po rozdělení jednotné říše pokračovala „davidovská“ dynastie.

Židů byla v několika etapách odvedena do exilu v Babylónii, jistá část populace byla ponechána na místě.

c) Pod nadvládou cizích říší (586 př. n. l. – 640 n. l.)

Po pádu Jeruzaléma v roce 586 př. n. l. a několikeré deportaci židovských obyvatel z Judska do Babylónie se celá země dostala do područí Novobabylonské říše⁵³. Babylonská nadvláda však neměla dlouhého trvání. V roce 539 př. n. l. obsadil perský král Kýros II. Veliký Babylon a ujal se vlády i nad Judskem. Náboženská politika Persie byla velice vstřícná, a to nejen vůči Židům. V roce 538 př. n. l. bylo Židům umožněno navrátit se domů a Jeruzalém a Chrám byly obnoveny⁵⁴ (Krupp, 2010).

Postupem času však Persie, po počátečním nadšení, postupně u Židů ztrácela sympatie, a tak vcelku přivítali Alexandra Makedonského, který roku 331 př. n. l. údajně vstoupil do Jeruzaléma. Judea sice přešla pod jeho vládu, poskytl však Židům poměrně velkou autonomii. Krátce po jeho smrti (323 př. n. l.), když byla Alexandrova říše rozdělena mezi diadochy⁵⁵, připadlo Judsko egyptským Ptolemaiovcům. Pod jejich správou zůstává dalších 100 let. Avšak v roce 198 př. n. l. dobyli po několika válkách Seleukovci Sýrii a Kenaán. A území tak přešlo pod jejich správu. V této době také začíná židovská společnost, zejména její vyšší vrstvy, podléhat řeckým vlivům. Což nelibě neslo prosté obyvatelstvo a kněží. Tyto rozpory nakonec přerostly roku 167 př. n. l. v úspěšnou osvobozenou válku (makabejské povstání). Makabejské války započala rodina Makabejských, otec a jeho synové. Války skončily založením vládnoucí, později královské dynastie Hasmonejců⁵⁶. Paradoxem je, že i přes důvody vzniku makabejských válek⁵⁷ hasmonejská dynastie přijala všechny hlavní rysy helenistických panovníků své doby. Období Hasmonejců bylo také poslední, kdy si starověcí Židé vládli sami. Od té doby přežívali pod cizí nadvládou.

⁵³ Toto období se nazývá většinou babylonské zajetí, přesněji babylonský exil (vyhnanství apod.).

⁵⁴ Tentokrát se hovoří o tzv. Druhém Chrámu.

⁵⁵ Jednalo se o nástupce Alexandra Velikého, většinou jeho společníky nebo generály.

⁵⁶ Potomci rodiny Makabejských.

⁵⁷ Hlavní důvod vypuknutí tzv. Makabejských válek byl proti helénismu, který posvrňoval židovskou víru.

Obr. 2.2: Izrael za vlády Hasmonejců

Zdroj: Židovské hřbitovy – Informační portál, 2012.

Roku 63 př. n. l. si římský vojevůdce Pompeius podrobil místní židovská království a učinil je závislými na Římu. Část moci však byla ponechána místním loutkovým monarchům⁵⁸. Narození Ježíše dalo vývoji na zdejšímu území novou dimenzi. V roce 6 n. l. vláda loutkových monarchů končí a moc přejímá římský prokurátor jmenovaný císařem⁵⁹. Cizí nadvláda prokurátorů byla velmi nelibě přijímána prostým obyvatelstvem⁶⁰. Následkem událostí vypuklo v roce 66 n. l. Velké židovské povstání, které však bylo o čtyři roky potlačeno⁶¹. Opatření, které Římané zavedli po neúspěšném povstání Židů, však mír na delší dobu nepřinesly. Ba naopak, vyvolaly větší napětí mezi sociálními a náboženskými skupinami, které vedly k povstání vedené Šimonem Bar Kochbou v letech 132 – 135 n. l. I tyto povstání však bylo potlačeno. Následky pro židovský národ po tomto druhém povstání byly kruté. Mnoho Židů bylo odvečeno do otroctví, jiní uprchli. Nicméně malá část obyvatelstva v zemi zůstala a pokračovala v náboženském životě (Krupp, 2010).

⁵⁸ Jedním z nich byl i Herodes Veliký (74 – 4 př. n. l.)

⁵⁹ Z území Izraele a Palestinské samosprávy se stala provincie Judea. Jedním z prokurátorů byl v letech 26 – 36 n. l. Pilát Pontský.

⁶⁰ Jako důvod se uvádí velká korupce, chamtivost prokurátorů a podpora helénismu.

⁶¹ Kapitulace zbuřenců nastala po dobytí Jeruzaléma. Při této vojenské akci byl zničen Druhý Chrám.

Ve 3. století však mnoho Židů během krize římské říše zemi opustilo. Po povolení křesťanství a jeho přijetí za státní náboženství se vztah římské a později byzantské říše k Židům zhoršoval. Židé proto přivítali, když roku 614 získala oblast Persie, brzy však zjistili, že ani v Perské říši situace pro ně není o mnoho příznivější.

2.1.2 Islámská expanze a nadvláda (640 – 1918)

Zrození nové víry šířené prorokem Mohamedem předcházelo velké arabské expanzi po celém Blízkém východě. V roce 638 dobyli Arabové Jeruzalém. Následně se Židy uzavřeli dohodu, která jim zaručovala autonomii a svobodu vyznání⁶². Od roku 661 vládla arabské říši z Damašku dynastie Umajjovců a od roku 750 z Bagdádu dynastie Abbásovců. Se začátkem vlády chalífy Hakima (1009) začaly být všechny nemuslimské víry perzekuovány. Největší vlnu odporu tyto události rozpoutaly uvnitř křesťanského světa, který reagoval vyhlášením křížových výprav.

Již při první křížové výpravě byl dobyt Jeruzalém (1099). Křížáci zmasakrovali jak zdejší muslimy, tak i Židy. Palestina a další části Blízkého východu se na delší dobu dostaly pod správu a vliv křesťanské Evropy. Na dobytém území byl zaveden feudální systém po evropském vzoru a vystavěno množství sakrálních i vojenských staveb. Zároveň byly založeny tzv. křížácké státy. Mezi největší patřilo království Jeruzalémské. Zlatá éra křížových výprav skončila v roce 1187, kdy byli křížáci poraženi v bitvě u Hattínu vojsky Saladina. Křížové výpravy pokračovaly i po tomto datu, ale už jen s nevýznamnými a dílčími úspěchy. Období křížových výprav definitivně ukončilo dobytí poslední křížácké výspy – města Acre Mameluky v roce 1291.

Mameluci⁶³ si udrželi nadvládu nad Svatou zemí po 200 let. Právě za jejich vlády se islám stal na území dnešního Izraele a Palestinské samosprávy většinovým náboženstvím. Pravdou zůstává, že nadvláda Mameluků přinesla oblasti Blízkého východu vnitřní stabilitu a bezpečnost jakou již nikdy nezažila⁶⁴. Mameluci byli poraženi až tureckým sultánem Selimem I. v roce 1517. Od tohoto roku se Svatá země stala na dlouhou dobu součástí Osmanské říše. V zemi byl zaveden centralizovaný systém vlády, na jehož vrcholu stál

⁶² Díky této dohodě mohl Jeruzalém i nadále zůstat centrem křesťanských poutníků.

⁶³ Nebo také Mamlúci. Mameluci byli muslimští vojáci, původně otroci, kteří tvořili egyptské vojenské jednotky. Několikrát se jim podařilo převzít moc, definitivně v roce 1250 kdy ovládli Egypt.

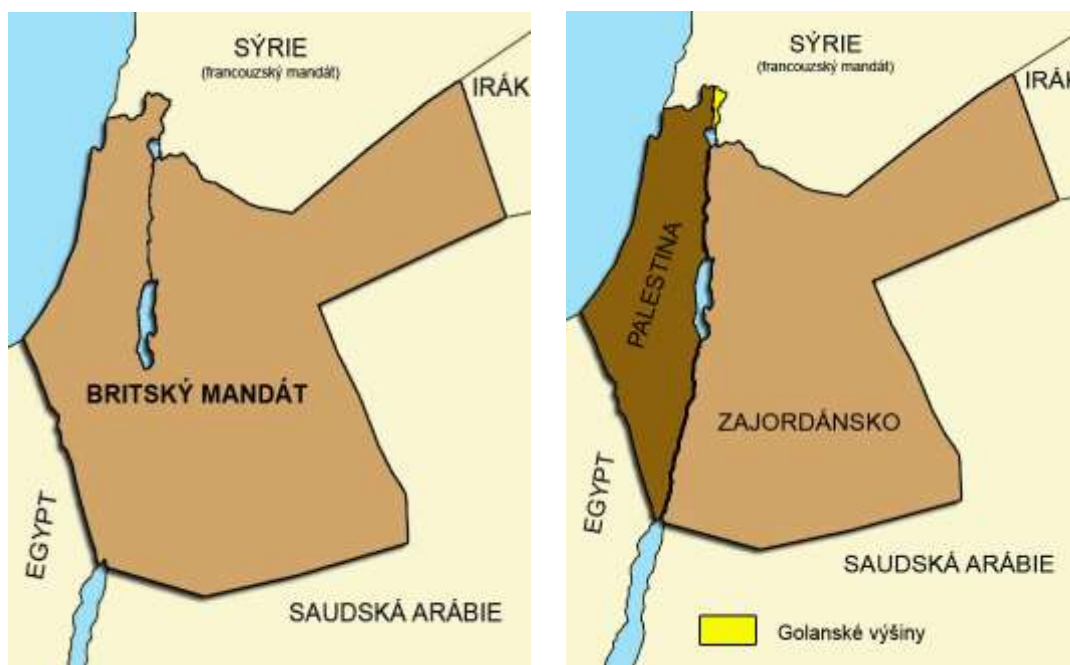
⁶⁴ Krupp, 2010.

osmanský sultán a chalífa v jedné osobě. V 17. a 18. století začalo přicházet do země větší množství Židů. V 19. století vliv Osmanské říše v oblasti klesal, naopak aktivity v regionu zvyšovaly evropské mocnosti, převážně Velká Británie. V druhé polovině 19. století začala také éra sionismu⁶⁵ a arabského nacionalismu. První sionistická přistěhovalecká vlna do Palestiny se uskutečnila v roce 1882⁶⁶. Obou národních hnutí využili Britové během první světové války, kdy bojovaly proti Turkům. V roce 1917 dobyli Jeruzalém a turecká nadvláda, trvající několik století, skončila.

2.1.3 Britský mandát Palestina (1918 – 1948)

V dubnu 1920 uspořádaly vítězné mocnosti mezinárodní konferenci v San Remu. Na té dala Společnost národů Britům a Francouzům mandátní práva⁶⁷ na Blízkém východě. Británii připadla mandátní správa nad Mezopotámií (Irákem) a Palestinou, z níž bylo vyčleněno v roce 1921 Zajordánsko.

Obr. 2.3: Britský mandát Palestina v roce 1920 a 1921

Zdroj: Izrael a palestina – Informační portál, 2012.

⁶⁵ Hnutí, která vzniká mezi evropskými Židy. Jeho zakladatelem je Theodor Herzl.

⁶⁶ Těmto přistěhovaleckým vlnám se začalo říkat alija (v překladu „vzestup“).

⁶⁷ Mandát byla forma mezinárodního poručení koloniálních území poražených velmocí.

Arabská populace v Palestině byla v té době stále většinová, Židé však přijížděli v dalších přistěhovaleckých vlnách a poměr obyvatelstva se postupně měnil. Na konci první světové války žilo v Palestině celkem 700 000 obyvatel, z toho 80 % představovali muslimové, 10 % arabští křesťané a 10 % Židé (Čejka, 2007).

Britský mandát bylo státní uspořádání, které nevzbuzovalo u Arabů přílišnou důvěru. Nýbrž naopak, Arabové se domnívali, že vyměnili tureckou nadvládu za nadvládu evropskou. Tyto názory posilovala britská zahraniční politika, příliv židovských přistěhovalců do Palestiny a odprodeje půdy⁶⁸. Z těchto důvodů se Arabové začali obávat demografické převahy Židů, v jejímž důsledku se stávala vidina arabského státu čím dál ohrožená. Vzrůstající napětí přerostlo v nepokoje. Nejen mezi Židy a Araby, ale i mezi Židy samotnými⁶⁹. K vážným násilnostem začalo docházet až po roce 1920. Právě nepokoje ve 20. letech začaly vážně narušovat arabsko-židovské soužití. Británie na tyto etnicko-náboženské nepokoje odpověděla vydáním tzv. Bílé knihy (1922), kterou výrazně omezila další vlny přistěhovalectví do mandátního území. 30. léta byla znamením hospodářské krize. Současně s nástupem Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 se emigrace Židů do Palestiny zvýšila. Poměr obyvatelstva se výrazně změnil⁷⁰. Zároveň rostl radikalismus jak v řadách Arabů, tak sionistů.

Situace po druhé světové válce znamenala pro dnešní Izrael radikální změnu. Sionisté navrhovali rozdělení Palestiny, což Arabové odmítali. Návrh Británie na vytvoření dvounárodního státu pod britským patronátem odmítly jak Arabové, tak Židé. Nakonec válkou oslabená Velká Británie předložila otázku Palestiny Organizaci spojených národů (OSN) dne 25. února 1947.

2.1.4 Stát Izrael (1948 - současnost)

Dne 29. listopadu 1947 Valné shromáždění OSN schválilo plán na rozdělení Palestiny na 2 nezávislé státy, arabský a židovský⁷¹. Židé s plánem souhlasili, ale Arabové usnesení odmítli a prohlásili, že jeho provedení budou násilím znemožňovat. (Carmi a Carmi, 2003). O den později začali toto tvrzení proměňovat ve skutečnost a britská správa tuto situaci jen

⁶⁸ Na odkoupené půdě židovští přistěhovalci zakládali zemědělské osady tzv. kibucy.

⁶⁹ Rozpory se týkaly zastánců sionistického hnutí a jejich odpůrců. Ovšem rozeprve panovaly i v samotném sionistickém hnutí.

⁷⁰ Palestinu tvořilo 70 % Arabů a 30 % Židů.

⁷¹ Plán OSN na rozdělení Palestiny je součástí Přílohy 6.

stěží zvládala. Anglický mandát nad Izraelem oficiálně skončil 15. května 1948. Den předtím, v pátek 14. května 1948 se v Tel Avivu sešla židovská "Prozatímní státní rada", jejíž představitel David Ben Gurion slavnostně vyhlásil vznik nového státu Izrael^{72 73}.

Následující den vtáhly do Izraele armády Egypta, Zajordánska, Sýrie, Libanonu, Iráku, Saudské Arábie a Jemenu. Izrael však s touto situací počítal. Byla vyhlášena všeobecná branná povinnost⁷⁴. Situace na bitevních polích se vyvíjela převážně ve prospěch Izraele. OSN se pokoušela zprostředkovat příměří, což se zdařilo až po několika pokusech ve chvíli, kdy již bylo zřejmé, že Židé svůj stát uhájili. Pod tlakem porážek i světového mínění Arabové s příměřím po dvou měsících souhlasili a 18. července 1948 byly zastaveny boje (Čejka, 2007).

Klidných let si mladý stát dlouho neužil. Druhá válka v historii Izraele vypukla 8 let po skončení té první. Jednalo se o tzv. Sinajské tažení (1956). Roli agresora zde sehrál Egypt, který se nesmířil s neúspěchem v předchozí válce⁷⁵. Zároveň uzavřel spojenectví se Sýrií a Jordánskem, namířenou proti Izraeli. Nedlouho po vydobytí nezávislosti musel Izrael bojovat o holou existenci, a proto se odhodlal k protiútoky proti přesile. Dne 29. října 1956 zahájil útok na pásmo Gazy a Sinajskou poušť (Čejka, 2011). Izrael⁷⁶ zajistil pásmo Gazy a svým úspěchem si získal mezinárodní uznání a respekt. Po podepsání příměří vrátil Izrael v březnu 1957 dobrovolně území pouště Sinaj i pásmo Gazy Egyptu^{77 78}.

Na počátku roku 1967 zesílila teroristická činnost pocházející ze severu - z území Sýrie (Carmi a Carmi, 2003). Kromě toho Sýrie začala z Golanského pohoří ostřelovat židovské osady v údolí Jordánu. V polovině května téhož roku se na hranicích Izraele koncentrovaly vojenské jednotky Egypta, Sýrie, Jordánska a Saudské Arábie⁷⁹. Opět nastala

⁷² Deklarace nezávislosti Státu Izrael je součástí Přílohy 7.

⁷³ Jako první mocnost uznaly nový stát USA, následoval Sovětský svaz a státy východního bloku, dále jihoamerické a některé asijské státy. Velká Británie a její bývalé kolonie zpočátku váhaly, ale postupně vznik izraelského státu také přijaly. Arabské země nezávislost Izraele odmítly a některé ji odmítají uznat dodnes.

⁷⁴ Všeobecná branná povinnost se dokonce vztahovala i na ženy.

⁷⁵ Egypt využíval pásma Gazy, které během války o nezávislost anektoval, k teroristickým útokům na Izrael.

⁷⁶ Podporován Velkou Británií a Francií.

⁷⁷ Ovšem území bylo pod kontrolou jednotek OSN.

⁷⁸ Následkem porážky v Sinajském tažení vzniká v roce 1964 v pásmu Gazy Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), která se postupně stala mluvčím Palestinců žijících mimo území Izraele. Počátkem roku 1965 založil palestinský studentský vůdce Jásir Arafát polovojenskou organizaci Al-Fatáh, která organizovala sabotážní a teroristické akce proti Izraeli a postupně získala velký vliv uvnitř OOP.

⁷⁹ Ke konfliktu se připojili i Irák, Alžírsko a Kuvajt, kteří ani nebyli izraelskými sousedy.

stejná situace – existence Izraele byla v ohrožení. Izraelské vládě bylo jasné, že jakékoli zaváhání by mohlo znamenat konec státu, a tak se rozhodla jednat. Ráno 5. června 1967 přeletěla izraelská letadla egyptské a syrské hranice a překvapivým úderem zničila velkou část egyptského a syrského letectva dřív, než stačilo vzlétnout. Izrael tak rázem získal vzdušnou převahu na celém Středním východě. Dne 7. června 1967 obsadili Izraelci jeruzalémské Staré město a po 20 letech se opět dostali ke svým posvátným místům, včetně Zdi nářků. Jeruzalém tím zcela ovládli a stal se jejich hlavním městem (Čejka, 2011). V následujících dnech Izrael obsadil Jordánskem anektovaný Západní břeh Jordánu a Egyptem kontrolované pásmo Gazy. Na severu země překročily izraelské jednotky syrské hranice, dobyly opevněné Golanské pohoří a zastavily se až pouhých 50 km od syrského hlavního města Damašku. Současně Židé na jihu znovu obsadili celý Sinajský poloostrov. Po 6 dnech bylo na základě naléhání OSN a světových mocností uzavřeno příměří. Izrael opět zázračným způsobem zvítězil proti mnohem silnějšímu nepříteli.

O dalších 7 let později se Izrael stal obětí další arabské agrese. Egypt se totiž znovu odhodlal k útoku na Izrael. Ovšem tentokrát mnohem zákeřnějšího charakteru. Egypt společně se Sýrií 6. října 1973 nečekaně napadli Izrael z několika stran. Moment překvapení načasovali dokonale, jelikož v Izraeli se právě slavil nejvýznamnější svátek roku - Jom Kippur (Carmi a Carmi, 2003). První útoky byly ničující. Mnoho izraelských vojáků padlo během prvního dne, celé další jednotky byly zajaty. Štěstí se k Izraeli otočilo zády. Vědoma si kritické situace se tehdejší izraelská premiérka Golda Meirová obrátila s prosbou o pomoc na USA, které vyhověly. Původně ztracená situace se za nesmírných obětí začala obracet ve prospěch Izraele. Izraelská armáda postupně přešla do ofenzívy a podařilo se jí nepřátelské armády vytlačit ze svého území. Následně obsadila Sinajský poloostrov, překročila Suezský průplav a dostala se až do blízkosti Káhiry. Aby odvrátil obsazení svého hlavního města, požádal Egypt o příměří, na které Izraelci po doporučení OSN a USA přistoupili. Válka byla ukončena 26. října 1973 a trvala tři týdny⁸⁰.

Jiskry odporu proti Izraeli doutnaly stále i uvnitř izraelských hranic, zejména mezi arabskými studenty a intelektuály. Důvodem byla mimo jiné izraelská osidlovací činnost

⁸⁰ Sám iniciátor války, egyptský prezident Anvar Sadat, postupně změnil své postoje a názory vůči Izraeli a při své návštěvě Jeruzaléma v roce 1977 označil Izrael za přítele a uznal židovské právo na vlastní stát. Oproti tomuto rozhodnutí se ostře ohradila OOP, která odmítala jakýmkoliv způsobem uznat právo Izraelců na vlastní stát.

a vzrůstající počet izraelských obyvatel v místech, která Arabové považovali za svá. Tyto události měly vliv na vznik arabských nepokojů tzv. intifád. První arabská intifáda⁸¹ vypukla 9. prosince 1987 v Gaze. Záminkou se stala dopravní nehoda izraelského a palestinského auta. Tahle z mezinárodního politického hlediska nevýznamná věc vyvolala masové nepokoje. Nakonec Izraelci obsadily bývalé vnitřní hranice a nechali Palestince, ať si na svých územích dělají, co chtějí. Intifáda se postupně změnila v palestinské boje a vyřizování účtů mezi sebou. Vedení OOP bylo z vleklé situace již unavené a ochotné s Izraelem vyjednávat⁸². Výsledkem bylo posílení mírového hnutí na obou stranách, ale zároveň i nárůst nedůvěry Izraelců vůči Arabům a naopak. Obě skupiny se více uzavřely do sebe a oddělily.

Válka v Perském zálivu (1991) podnítila další kolo jednání mezi vedením OOP a izraelskou vládou. Setkání obou stran proběhlo na neutrální půdě ve Washingtonu 13. září 1993. Výsledkem těchto jednání bylo podepsání tzv. "Dohod z Osla", které umožňovaly vytvoření palestinské samosprávy v pásmu Gazy a v části Západního břehu Jordánu (Cronin, 2011). Izraelská armáda se zavázala z těchto území stáhnout a zajištění bezpečnosti předat do rukou palestinské policie. Výměnou za to se Jásir Arafat zavázal ukončit teroristické útoky a zneškodnit jejich původce⁸³. Smlouva sama o sobě měla na obou stranách mnoho příznivců i odpůrců.

V roce 1995 došlo k podepsání další části mírových dohod nazvaných "Oslo II", které znamenaly již postupné předání území obývaných Palestinci zcela pod vládu OOP. Jako v předchozích případech, část veřejnosti na obou stranách smlouvy přivítala, část ostře odmítla. V lednu 1996 proběhly palestinské volby a Jásir Arafat se stal prvním palestinským prezidentem. Situace se postupně uklidnila. V květnu 1996 byl v izraelských volbách zvolen premiérem Benjamin Netanjahu, který odmítl Palestincům ustupovat nad rámec podepsaných dohod. Palestinci však požadovali další ústupky. Když Izrael odmítl, začali Palestinci opět stupňovat teror. V následujících izraelských volbách se premiérem stal umírněný politik Ehud Barak. Jeho umírněnost šla tak daleko, že byl ochoten ustoupit Palestincům ve všech požadavcích, což Palestinci vycítili jako příležitost a začali vyvíjet silnější nátlak, podpořený dalším stupňováním teroru.

⁸¹ V překladu „procitnutí“.

⁸² V té chvíli se od OOP odtrhlo islámské fundamentalistické křídlo Hamás - tzv. Islámské hnutí odporu.

⁸³ Nicméně neúspěšné, jelikož část hnutí Hamás své útoky vůči Židům zvýšila.

Koncem září 2000 vypukla druhá arabská intifáda. Záminkou byla návštěva Chrámové hory, kterou vykonal tehdejší předseda strany Likud Ariel Šaron⁸⁴. V následujících dnech se povstání rozšířilo na celé palestinské oblasti. V premiérském křesle vystřídal umírněného Ehuda Baraka právě výše zmíněný Ariel Šaron. Ten sice nebyl tak vstřícný palestinským požadavkům, avšak prosadil jednostranné stažení Izraelců z pásma Gazy⁸⁵. V prosinci 2008 vypršelo příměří z roku 2006 mezi Hamásem a Izraelem. Hamás obnovil ostřelování jižního Izraele z prostoru Gazy, což vedlo Izrael k obranné akci, které měla být původně pouze leteckou akcí, to se však změnilo 3. ledna 2009, kdy do pásma Gazy vstoupila izraelská vojska. Izrael vyhlásil jednostranné příměří a 17. ledna se stáhnul z pásma Gazy. Hamás si vyhlásil vlastní podmínky smíru, nicméně klid zbraní do větší či menší míry přetrvává dodnes.

Obr. 2.4: Stát Izrael v současnosti (2012)

Zdroj: CIA World Factbook (Israel), 2012.

⁸⁴ Současně byl i členem Barakovy vlády.

⁸⁵ V roce 2006 utrpěl mozkovou mrtvici a na jeho místo nastoupil Ehud Olmert.

2.2 Charakteristika Izraele

Tato subkapitola se zaměřuje na charakteristiku Izraele z pěti různých aspektů – politického systému, společnosti, ekonomiky, bezpečnosti a zahraničních vztahů.

Tab. 2.1: Vybrané základní údaje o Izraeli

Rozloha:	20 770 km ²
Počet obyvatel:	7 590 758 (odhad červenec 2011)
Hlavní město:	Jeruzalém*
Etnické složení:	76,4 % Židé
	23,6 % ostatní (převážně Arabové)
Náboženství:	75,6 % judaismus
	16,9 % islám
	2 % křesťanství
	1,7 % drúzové
	3,8 % ostatní (odhad 2008)
Přirozený přírůstek obyvatel:	1,541 % (odhad 2012)
Míra urbanizace:	92 % (odhad 2010)

Pozn.: Izraelci za své hlavní město považují Jeruzalém. Mezinárodním společenstvím je ovšem za hlavní město považován Tel-Aviv, v kterém má sídlo mnoho zahraničních ambasad.

Zdroj: CIA World Factbook (Israel), 2012. Vlastní úprava.

2.2.1 Politický systém

Izrael je klasickou parlamentní demokracií. Oficiální hlavou státu je prezident⁸⁶, ale jeho role v systému je spíše formální. Je volen parlamentem na období 7 let, přičemž nemůže být znovuzvolen⁸⁷. Vzhledem k reprezentativnímu charakteru této pozice záleží do velké míry na osobnosti každého jednotlivého prezidenta, jak je v úřadu vidět a jak své působení naplní. Současným prezidentem Státu Izrael je Šimon Peres⁸⁸.

Parlament Státu Izrael je jednokomorový a nazývá se Kneset⁸⁹. Je tvořen 120 poslanci volenými na 4 roky. Minimální věk pro volitelnost do parlamentu je 21 let. Hranice

⁸⁶ Seznam izraelských prezidentů je součástí Přílohy 8.

⁸⁷ Před rokem 2000 se izraelští prezidenti volili na 5 let a maximálně dvě volební období.

⁸⁸ Ve funkci od 15. července 2007.

⁸⁹ Hebrejský název pro „Shromáždění“.

pro vstup do parlamentu pro každou politickou stranu je stanovena na 2 % hlasů získaných ve volbách. Tento jev způsobuje poměrně pestrá struktura politických uskupení zastoupených v Knesetu⁹⁰. Volby do parlamentu se konají každé 4 roky a mohou v nich volit izraelští občané starší 18 let. Volební systém je poměrný a celá země je jediným volebním okrskem⁹¹. (Izraelský parlament, 2012). Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že v Izraeli existuje velké množství politických stran a uskupení, které se ucházejí o voličskou přízeň. Hlavní podíl na tomto stavu má nízký práh pro vstup do Knesetu, jenž způsobuje významnou fragmentaci izraelské politické scény⁹². Pro představu je několik následujících odstavců věnováno nejvýznamnějším stranám, které v současnosti představují největší hráče na izraelské politické scéně.

První z nich je Strana práce. Jedná se o levicovou stranu, která se utvořila v roce 1968. Jejím předchůdcem byla strana Mapai vedená Davidem Ben Gurionem. Strana Mapai dominovala Izraeli již od 30. let 20. století. Od založení státu byla skoro 20 let v čele izraelských vlád. V průběhu 60. let ovšem strana ztrácela náklonnost voličů, a tudíž se spojila s dalšími dvěma stranami⁹³ a vytvořila současnou Stranu práce. Druhou nejznámější stranou moderního Izraele je Likud. V reakci na politiku levicových vlád se v 60. letech začala formovat pravicová opozice, v čele se stranou Herut. Herut postupně vytvořil koalici několika liberálních a pravicových stran, která se zformovala v roce 1973 do bloku Likud a o čtyři roky později zvítězila v parlamentních volbách. V současnosti lze i za dominantní považovat stranu Kadima. Toto uskupení se utvořilo v roce 2005, odchodem nespokojených poslanců převážně ze strany Likud, ale připojilo se k ní i několik poslanců Strany práce. V parlamentních volbách v roce 2005 Kadima zvítězila, což se jí povedlo i v následujících volbách o 4 roky později⁹⁴.

Fenoménem izraelské politické scény jsou náboženské strany, jejichž podpora je často klíčová pro jakékoli politické uskupení snažící se o vytvoření vlády. Dvěma nejsilnějšími

⁹⁰ Široká škála politických stran v Knesetu zároveň předurčuje koaliční charakter izraelských vlád, jelikož žádná politická strana v historii Izraele nezískala ve volbách dostatečný počet hlasů, aby mohla sestavit jednobarevnou vládu.

⁹¹ Politické strany sestavují volební kandidátky, kde voliči nemohou upřednostnit jednotlivé politiky, hlasuje se čistě pro stranu jako takovou.

⁹² K pestrosti izraelské politické scény přispívají i neustálé změny v jednotlivých stranách – dochází k formování nových uskupení, rozpadu, odpadlictví atd.

⁹³ Jednalo se o strany Achdut HaAvoda a Rafi.

⁹⁴ Přestože Kadima v roce 2009 zvítězila ve volbách, vládu nesestavila. Úkolem byla pověřena strana Likud a Kadima se ocitla v opozici.

stranami jsou Šas, reprezentující primárně sefardskou židovskou populaci (viz kapitola 2.2.2.), a Jednotný judaismus Tóry, který většinou podporují aškenáži (viz kapitola 2.2.2.) voliči. Programem těchto stran je samozřejmě hájení práv nábožensky orientovaných občanů a výhod, kterým se těší. Poslední parlamentní volby potvrdily dramatický nárůst popularity pravicové strany Israel Bejtejnu, kterou tradičně volí ruští přistěhovalci, ale jež si získává voliče i podporou podnikání a vyhraněným postojem k míru s Palestinci.

Tab. 2.2: Současné stranické zastoupení v Knesetu

Politická strana	Počet křesel v Knesetu
Kadima	28
Likud	27
Israel Bejtejnu	15
Šas	11
Strana práce	8
Nezávislost	5
Jednotný judaismus Tóry	5
Národní jednota	4
Sjednocená arabská kandidátka - Ta'al	4
Židovský domov	3
Nové hnutí – Merec	3
Balad	3
Celkem	120

Zdroj: Izraelský parlament, 2012. Vlastní úprava.

Vláda Státu Izrael je exekutivním orgánem a disponuje rozsáhlými pravomocemi⁹⁵. Premiérem⁹⁶ se může stát občan státu starší 30 let, který je současně předsedou některé z politických stran. Prezidentem pověřený premiér nemusí být nezbytně předsedou nejsilnější politické strany, což má zabránit komplikacím, pokud vítězná strana po volbách není schopna sestavit vládu, ale současně to do následného politického vedení země může vnést určitou nestabilitu.

⁹⁵ Od založení státu až do roku 1992 pověřoval prezident sestavením vlády některého z poslanců na základě konzultace s vítězi voleb. Takto pověřený premiér pak musel sestavit vládu a získat podporu parlamentu. V roce 1992 se praxe změnila, jelikož byl schválen zákon o přímé volbě premiéra. Prvním takto zvoleným premiérem byl v roce 1996 Benjamin Netanjahu. Avšak v roce 2001 došlo k další změně zákona, který předchozí úpravy opět zrušil. Volby do parlamentu a premiérského křesla probíhají současně.

⁹⁶ Seznam ministerských předsedů Izraele je součástí přílohy 9.

Významným prvkem na izraelské politické scéně je Nejvyšší soud. Jeho členové jsou jmenování zvláštní komisí⁹⁷. Konkrétní počet členů určuje Knesset, obvykle se ale pohybuje kolem 12 osob. Soudci jsou jmenováni s omezením do 70 let věku. Nejvyšší soud je důstojnou protiváhou moci zákonné a výkonné a často rozhoduje ve sporných a vysoce citlivých záležitostech jako jsou spory uvnitř společnosti (např. případy diskriminace arabských obyvatel nebo práv jednotlivých židovských skupin a organizací, atd.), v izraelsko-palestinském konfliktu nebo otázkách lidských práv. Pod jurisdikci soudu spadá nejen Stát Izrael, ale i okupovaná území. Nejvyšší soud působí jako soud první instance i jako odvolací soud a jeho rozhodnutí jsou v Izraeli velmi sledována a často široce diskutována.

2.2.2 Společnost

Izrael je státem se dvěma významnými skupinami obyvatel – většinová židovská část obyvatelstva (76,4%) a menšinová arabská populace (23,6%). Vzájemné soužití těchto dvou kultur vytváří fascinující směs, která s sebou sice přináší mnohá úskalí pro každodenní život země, ale současně jej neuvěřitelně obohacuje.

Tab 2.3: Etnické složení izraelské společnosti (2010)

Etnická skupina	Počet obyvatel (v tis.)	% z celkového počtu obyvatel
Židé	5 753,3	75,47
Izraelští Arabové	1 554,7	20,39
Ostatní*	315,6	4,14
Celkem	7 623,6	100,00

Pozn.: Mezi zbývající etnika, která se podílejí na složení izraelské společnosti, patří – Arméni, Drúzové, Čerkesové, Libanonci, Rumuni, Bulhaři a Etiopané.

Zdroj: Izraelský statistický úřad, 2012. Vlastní úprava.

I složení samotného židovského obyvatelstva je značně nehomogenní, což je způsobeno tím, že je tvoří převážně Židé, kteří z velké většiny přišli v přistěhovaleckých vlnách z nejrozličnějších částí světa. Tito lidé (resp. Židé) se od sebe často velmi liší, a to nejen kulturně, nábožensky, ale nezřídka i etnicky. Ke kulturnímu mixu Izraele právě přispívají tisíce přistěhovalců, kteří každoročně dělají aliju⁹⁸ (v posledních letech kolem

⁹⁷ Komise je složena zástupců jak exekutivy, tak legislativy, a rovněž soudci samotného soudu a právníky.

⁹⁸ Hebrejský výraz pro přistěhovalecké vlny.

20 tisíc ročně; Statistický úřad Izraele, 2012). Přicházejí z mnoha zemí světa a v dnešní době je spojuje ani ne tak nutnost vystěhovat se, ale spíše touha být součástí svobodného židovského státu, posílit komunitu v Izraeli a naplnit sen svých předků i svůj vlastní⁹⁹. V současnosti přichází do Izraele nejvíce přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu, dále z Etiopie, Francie a Spojených států (Čejka, 2009).

Charakteristické pro izraelskou společnost je rovněž poměrně silná občanská angažovanost v různých spolcích, dobrovolnických a nevládních organizacích. Mnoho z problémů ve společnosti, primárně samozřejmě otázky spojené se soužitím arabské a židovské části populace, jsou těmito organizacemi oslovovány. Tomuto aktivismu napomáhají i poměrně otevřená izraelská média¹⁰⁰.

a) Rozdělení Židů dle etnika a náboženství

Z vnitroetnického a kulturního hlediska můžeme rozlišit židovské obyvatelstvo Izraele na dvě velké skupiny – na obyvatelstvo aškenázské a sefardské¹⁰¹.

Aškenázové přišli do Izraele většinou z evropských zemí, hlavně z Německa, Polska, Pobaltí, Maďarska, Rumunska, Ukrajiny, Ruska a ze Severní a Jižní Ameriky. Naopak Sefardové pocházejí ze středomořské oblasti a oblasti Blízkého východu, tj. hlavně ze Španělska, jižní Evropy, severní Afriky (Tunisko, Maroko, Alžírsko), také z Etiopie, Sýrie, Jemenu, Iráku, Íránu, Indie a bývalých sovětských středoasijských republik.

Rozdílnost země původu s sebou přinesla určité kulturní, sociální, rituální i jiné odlišnosti. Židovské obyvatelstvo sefardského původu reprezentuje „tradicionalistickou“ složku izraelské židovské společnosti, zatímco aškenázové jsou v otázkách náboženství a tradic více „liberální“. Na druhé straně nelze opomenout fakt, že právě z obyvatel aškenázského původu se rekrutovala výrazná část židovské náboženské ultra-ortodoxie tzv. charedim (viz níže).

⁹⁹ V roce 1950 stanovil Zákon o návratu, že každá osoba židovského původu má právo na občanství státu a to pokud má minimálně jednoho židovského prarodiče. Pokud tedy kdokoli, kdo může dokázat židovský původ ožádá o vystěhování do Izraele, je mu občanství uděleno, stejně jako jeho nejbližší rodině.

¹⁰⁰ Izraelská média kromě oficiální hebrejštiny vysílají v angličtině a ruštině.

¹⁰¹ Některé zdroje uvádí trojitou typologii izraelských Židů – Aškenázové (střední a severní Evropa), Sefardé (jižní Evropa a Středomoří) a Orientální Židé (Jemenité, iráčtí Židé, indiští Židé).

Hlubší dělicí čarou ve společnosti je však náboženství. Od vzniku státu je Izrael směsicí sekulární politiky a historicko-náboženských zvyků a tradic, která hluboce poznamenává každodenní chod země. Oddělení státu a církve je v případě Izraele pouze částečné. Judaismus, jako spirituální základ celé myšlenky samostatného státu, zasahuje významně do života země a jejích obyvatel. Pro židovskou část společnosti ale situaci komplikuje fakt, že v otázce náboženství nejsou izraelští židé jednotní. Kde je pro některé občany náboženství již jen kulturním přežitkem, pro jiné je hlavním hybatelem jejich světa. I ti židé, kteří náboženství praktikují, se však mnohdy liší v pohledu na jeho výklad a roli.

Orientace v izraelské společnosti je velmi obtížná. Obecně můžeme izraelské Židy (i Židy kdekoli na světě) rozdělit podle přístupu k judaismu (respektování halachy)¹⁰² do tří velkých skupin (Čejka, 2009):

1. **Sekulární Izraelci** – ti, kteří nedodržují halachu (nemusí se jednat ve všech případech o úplné ateisty),
2. **Tradicionalisté** – ti, kteří více či méně respektují halachu,
3. **Religiózní Izraelci** – ti, kteří striktně dodržují halachu.

Napříč těmito hlavními směry osciluje mnoho skupin i sekt, které se více či méně ztotožňují s některou skupinou. V době založení státu nebyla otázka náboženství řešena a zvláštní postavení tak bylo přiznáno ortodoxnímu směru judaismu. Přestože je Izrael moderním liberálním státem se sekulární soustavou práva, rodinné právo je podřízeno náboženským autoritám. Vzhledem k historickému vývoji je ale vrchní rabinát státu tvořen pouze ortodoxními rabíny, což v mnoha Izraelcích vyvolává nelibost. Otázky sňatků, rozvodů, narození i smrti jsou tak podřízeny výkladu židovské tradice, jenž nedává prostor pro moderní řešení.

Větším jablkem sváru v izraelské společnosti je zvláštní postavení, které je obecně přiznáno hluboce věřícím ultra-ortodoxním židům, tzv. charedim. Vzhledem k nárokům, které klade tradice judaismu na věřící, a s ohledem na jejich postavení strážců tradic, jsou ortodoxnější židé osvobozeni od mnoha nároků kladených na občany moderního státu.

¹⁰² Halacha představuje souhrn židovského náboženského práva, jakož i zvyků a tradic.

Většina ultra-ortodoxních židů nepracuje¹⁰³, neplatí daně a nemusí odsloužit povinnou vojenskou službu. Náboženské školství je štědře dotováno a většina země prakticky podléhá židovským náboženským nárokům na dodržování šabatu a svátků. Je složité říci přesně, jak velkou skupinu obyvatelstva tvoří ultra-ortodoxní židé. Podle statistik je to přibližně 11-15 % židovského obyvatelstva státu. Oproti tomu přibližně 40% obyvatel o sobě hovoří jako o sekulárních (Čejka, 2009). Mnohým Izraelcům se proto zvláštní zacházení s příslušníky ultra-ortodoxní skupiny nelíbí a nechtějí podporovat tento styl života. Nicméně jejich výhody jsou tolerovány, a to především kvůli náboženským politickým stranám, které mají v Knesetu významný vliv a hájí zájmy této skupiny obyvatel.

2.2.3 Ekonomika

Izraelské hospodářství je charakteristické svým dlouhodobě slušným výkonem a vysokou technologickou úrovní produkce. Izrael se jednoznačně řadí mezi hospodářsky vyspělé státy a značně převyšuje ekonomiky svých sousedů a také států v rámci EPS. Vzhledem k malému vnitřnímu trhu je pro Izrael důležitý export. Zároveň je pro Izrael specifické, že okolní země z politických důvodů dovážejí minimální objemy izraelských výrobků nebo v případě Sýrie a Libanonu není přímý export možný vůbec. Otevřená izraelská ekonomika je tak již po desítky let navyklá na obchodování s geograficky vzdálenými zeměmi.

Startovní podmínky pro vybudování prosperujícího soběstačného státu měl Izrael velice složité. A to nejen z politického hlediska, ale zejména z hlediska geografického. Izrael není země bohatá na nerostné suroviny¹⁰⁴ a drtivá většina území je tvořena pouštěmi s minimem srážek. Z počátku se o řízení hospodářství země staral především stát. Státem řízená ekonomika (důsledek levicových vlád) charakterizovala Izrael do 60. let minulého století. Po jomkipurské válce a následném ropném embargu a celosvětové ekonomické krizi, se Izrael potýkal s velkými ekonomickými problémy, vysokou inflací a nezaměstnaností, úpadkem klasických průmyslových odvětví a neúnosnými výdaji státu. (Cemach, 2012). Bylo

¹⁰³ Muži studují Písmo a ženy se starají o domácnost a děti; pokud někdo v rodině pracuje, jsou to ale většinou právě ony.

¹⁰⁴ V roce 2009 bylo v pobřežních vodách kolem Aškelonu a Haify na severu země objeveno ložisko zemního plynu (odhadem 188 mld. m³). Tento nález je tak významný, že by se Izrael mohl stát v horizontu několika let strategickým vývozcem této suroviny. Avšak Izrael spolu s nálezem ložisek zemního plynu naráží na odpor libanonského hnutí Hizballáh, které uvedlo, že nepřipustí, aby Izrael při těžbě plynu narušil výsostné území Libanonu.

tedy nutné, aby vládní činitelé provedli zásadní strukturální reformy, které přeměnily stávající socialistický systém ekonomiky na systém tržní. Provedené změny Izraeli pomohli, společně s příznivým světovým ekonomickým vývojem, k obrovskému hospodářskému růstu v 90. letech¹⁰⁵. Ačkoli za příznivým hospodářským vývojem stojí ještě jeden významný faktor. Jedná se o dlouhodobé investování do technologických inovací a aplikovaného výzkumu. Tento jev se zdá být logický. Pokud země nemá příhodné podmínky a nerostné suroviny, pak se musí opřít o technologie a inovace, které maximalizují její potenciál¹⁰⁶.

Tab. 2.4: Vybrané makroekonomické ukazatele Izraele (2011)

Ukazatel	Hodnota
HDP v PKS	235,1 mld. \$
HDP na obyv.	31 000 \$
HDP (reálný růst)	4,8 %
HDP dle sektoru:	
• zemědělství	2,5 %
• průmysl	31,2 %
• služby	64,7 %
Zaměstnanost dle sektoru:	
• zemědělství	2 %
• průmysl	16 %
• služby	82 %
Míra nezaměstnanosti	5,6 %
Přebytek (+)/ Dluh (-) státního rozpočtu	-3 % HDP
Veřejný dluh	74 % HDP
Míra inflace	3,2 %
Základní úroková centrální banky	2,75 %

Zdroj: CIA World Factbook (Israel), 2012.

a) Sektory izraelského hospodářství

V zemědělství byl zpočátku důležitý systém státních dotací a centrální řízení ekonomiky. Od 70. let se ale přístup k využívání půdy změnil. Izrael v tomto období začal

¹⁰⁵ Ačkoliv i dnes má stát v ekonomice Izraele silnou pozici.

¹⁰⁶ Například po ropné krizi v 70. letech začal Izrael investovat do solární energie – v současnosti má snad každý dům v Izraeli na střeše solární panely.

projektovat komplikovaný systém zavlažování (rezervoáry vody, kanály, postřikování), který se jevil jako klíčový pro zisk úrody v podmínkách s nestálými a nedostatečnými srážkami. Typickým pro jeho zemědělskou produkci se stalo i použití nových hnojiv a stále se zlepšující skleníky¹⁰⁷. Izrael je dnes, díky těmto investicím v zemědělské produkci, naprosto soběstačný. Navíc je známým vývozcem potravin, zejména citrusů, zeleniny a piva, významný je i chov dobytka, drůbeže, výroba mléčných výrobků, vlny a také pěstování květin. Důkazem úspěchu inovace a podpory výzkumu v zemědělství je i nízký počet zaměstnanců pracujících v tomto sektoru, který v Izraeli dosahuje okolo 2 % populace.

V prvních letech existence samostatného Izraele nebyla úroveň průmyslu příliš vysoká. K tomuto faktu přispívalo to, že investovaný kapitál směřoval především do sektoru zemědělství. V průběhu existence státu se však situace změnila a i tato část hospodářství se výrazně rozmohla. A to takovým způsobem, že v současnosti je jednoznačně páteří izraelské ekonomiky. Izrael se zaměřuje zejména na rozvoj tzv. „high-tech“ průmyslu. Jeho společnosti¹⁰⁸ vynikají v oblasti vývoje a aplikace softwaru, telekomunikace, elektroniky, avioniky a farmaceutiky. Firmy podnikající v oboru „high-tech“ jsou povětšinou soustředěny do pásu měst podél pobřeží Středozemního moře¹⁰⁹. Izrael je také jedním ze tří center broušení a obchodu s diamanty (vedle Antverp a Indie). Klasické či tradiční odvětví klasifikované jako „low-tech“ dnes v Izraeli zažívají období stagnace až útlumu. Jedná se například o průmysl textilní a obuvnický. Stejně jako v jiných odvětvích, i v průmyslu se vyplatila izraelská politika podpory výzkumu a vývoje. Výsledky práce vědců jsou přínosem pro celé hospodářství a stát je štědře podporuje. Sektor vědy a technologií se proto rozvíjí s neuvěřitelnou rychlostí a má vysoký podíl na izraelském HDP. Tato skutečnost umožňuje izraelským společnostem vyhledávat pracovníky s dobrým potenciálem, kterým nabízí účast na zajímavých projektech a s tím i spojené finanční ohodnocení.

Sektor služeb je jedním z nejproduktivnějších sektorů v Izraeli, je v něm zaměstnáno přes 80 % Izraelců. Vzhledem ke geografické poloze, bohaté minulosti a příjemnému klimatu je Izrael jedním z hlavních cílů mezinárodního turistického ruchu. Každoroční příliv turistů z celého světa (přes 3 milióny osob; Statistický úřad Izraele, 2012) významnou měrou

¹⁰⁷ Izrael je jeden z největších vývozců potravin pěstovaných ve sklenících.

¹⁰⁸ Izraelské firmy jsou známé svými úspěchy na Wall Street a jiných burzách s cennými papíry. V roce 2011 měl Izrael nejvíce firem registrovaných na NASDAQ po USA a Kanadě.

¹⁰⁹ Díky přínosu těchto firem se oblasti začalo přezdívat „Silicon Wádí“.

přispívá k navýšení zisků státního rozpočtu. Izrael nabízí vedle náboženských památek, historická místa a objekty, přírodní parky, nádherné scenérie a zajímavou floru a faunu. Zemi je možné poznávat jak s baťohem na zádech, tak i prostřednictvím luxusních hotelů.

Výhody, přínosy a zisky, které sektor vědy a výzkumu produkuje a nabízí, mají obrovský efekt na izraelské hospodářství. Výše zmíněné výhody však úzce souvisí s investicemi do vzdělávání. Státní pobídky sice významně klesly v posledních několika desetiletích, ale zejména vysokoškolské vzdělání je v Izraeli stále na vysoké úrovni, což se odráží i v úspěších jeho absolventů¹¹⁰. Vysokoškolské vzdělání je placené, ačkoli stát vysoké školy financuje. Vedle klasických univerzit v zemi existují různé typy doplňujícího, krátkodobého studia v institucích, které nejsou akreditovány jako univerzity¹¹¹. V současnosti na osmi hlavních izraelských univerzitách studuje přes 180 tisíc studentů (Statistický úřad Izraele, 2012). Školy se rovněž opakovaně objevují ve statistikách nejlepších univerzit světa.

2.2.4 Bezpečnost

Od samotného založení Státu Izrael je ústředním tématem jeho existence bezesporu bezpečnost. Z vojenského hlediska nemá Izrael to, co je označováno jako „strategická hloubka“, tedy dostatek prostoru, kam je v případě nepřátelského útoku možné ustoupit, přeskupit se a eventuálně odtamtud podniknout protiútok¹¹². Tato nevýhoda, dána geografickou polohou Izraele, se změnila s vítězstvím v šestidenní válce, kdy Izrael dobyl strategicky významné Golanské výšiny, zajistil západní břeh Jordánu a obsadil Sinajský poloostrov a pásmo Gazy. Ovšem tyto hranice nejsou permanentní.

Bezpečnostní výzvy Izraeli hrozí nejen vně, ale také uvnitř jeho hranic. Ty představují dopady postavení Palestinců na okupovaných územích, ale i dlouholeté frustrace izraelských Arabů. Složitá situace je navíc ještě stupňována izraelskými bezpečnostními opatřeními, která mají zabránit jejich eskalaci. Svým způsobem tak dochází k pohybu v jistém bezpečnostním kruhu¹¹³. V tomto případě proto platí, že obrana proti hrozbám, které Izraeli hrozí, má pouze

¹¹⁰ Za důkaz tohoto tvrzení můžeme vzít v úvahu i fakt, že izraelští občané jsou laureáty deseti Nobelových cen – především dvou za ekonomiku a čtyř za chemii. Zbýlé ceny tvoří jedna za literaturu a tři za světový mír.

¹¹¹ Nejznámější izraelské univerzity a instituty vysokého vzdělání jsou součástí Přílohy 10.

¹¹² Ve svém nejužším bodě totiž Izrael na šířku měří pouhých 13 km.

¹¹³ Mezi tato bezpečnostní opatření patří například výstavba zdi podél okupovaných území s cílem zamezení teroristických útoků, raketových útoků (především z pásma Gazy), vystěhování židovských obyvatel z okupovaných území atd.

částečně vojenskou nebo policejní podobu. Do jisté míry závisí také na dlouhodobých sociálních a politických programech a projektech. Izrael má tedy dvě základní východiska pro řešení svých bezpečnostních obav: zajistit si politické záruky míru od sousedů (i třeba výměnou za navrácení území) nebo zajistit si vlastní obranu budováním a zdokonalováním vojenské převahy. Ve skutečnosti dělá oboje. Izrael proto vedle politického vyjednávání spoléhá především na zajištění a udržení své vojensko-technologické převahy. Ale její vybudování a udržení není nikterak jednoduché a již vůbec ne levné¹¹⁴. Izrael ve velké míře nakupuje vojenskou techniku ze zahraničí, ale současně se snaží o vlastní vývoj¹¹⁵.

Izraelské obranné síly (IDF) byly založeny po vytvoření Izraele v roce 1948 a jejich hlavním úkolem je bránit existenci, územní celistvost, nezávislost státu a jeho obyvatelstvo. V současnosti patří mezi technologicky nejvyspělejší ozbrojené síly světa (ne-li vůbec nejlepší), a to díky úzké spolupráci s USA¹¹⁶, vyspělému průmyslu a četným bojovým zkušenostem.

Velením nad IDF je pověřen Generální štáb, který sídlí v Tel Avivu. Náčelník generálního štábu, jmenovaný vládou a podřízený ministru obrany, je hlavou spojeného velení všech tří složek IDF a v době krize koordinuje společné operace. Vzhledem k malému území a nízkému počtu bojeschopné lidské síly je hlavní vojenskou doktrínou Izraele obrana¹¹⁷. Upřednostňována je kvalita nad kvantitou, proto je věnováno velké úsilí vyvíjet nejmodernější výzbroj a techniku. Vzhledem k probíhajícímu konfliktu s Palestinci jsou IDF zaměřeny především na protiteroristické operace a akce proti ozbrojencům působícím z hustě zalidněných oblastí. Izraelská armáda je koncipována jako armáda odvedenců, kdy každý občan státu po dovršení 18 let věku musí povinně odsloužit vojenskou službu¹¹⁸. Izraelské zákony stanovují, že vojenská služba je povinná i pro ženy¹¹⁹. Pro muže je vojenská služba

¹¹⁴ Výdaje na obranu Izraele představují 6,9 % HDP (2011).

¹¹⁵ Vlastní vývoj zbraní je uskutečňován prostřednictvím izraelských zbrojařských firem, např. Rafael, Israel Military Industries (státní), Elbit, Soltam (soukromé). Zbrojařské firmy se nezaměřují pouze na produkci zbraní, ale také systémy elektronického zabezpečení. Izrael je rovněž jeden z mála států, který je schopen vynést na oběžnou dráhu vlastní satelity.

¹¹⁶ USA dokonce od 70. let 20. století Izrael podporují i finančně.

¹¹⁷ Nicméně taktická doktrína je více ofensivní. Jejím cílem je přenést boj na protivníkovu území.

¹¹⁸ Povinná vojenská služba se týká pouze židovského a drúzského obyvatelstva. Pro křesťany, muslimy a Čerkesy je vojenská služba dobrovolná. Vojenská služba je rovněž dobrovolná (spíše by bylo vhodné označení nepovinná) pro ultra-ortodoxní Židy (charedim).

¹¹⁹ Izrael je jediným státem na světě s povinnou vojenskou službou pro ženy.

stanovená na tři roky, pro ženy dva roky¹²⁰. Nicméně i po ukončení povinné vojenské služby jsou dospělí Izraelci vedeni jako rezervisté¹²¹ a jednou ročně povoláváni na cvičení.

Vedle armády jsou pro bezpečnost země důležité i další bezpečnostní složky. Největší proslulost si bezesporu vydobyla národní zpravodajská agentura Mossad, zajišťující bezpečnost země zejména operacemi v zahraničí. Vnitřní bezpečnost zajišťuje Šabak (Izraelská bezpečnostní agentura), jinak také označovaná jako Šin Bet. Ta se specializuje na kontrašpionáž a protiteroristické operace, ale chrání například i vrchní představitele státu. Obě agentury jsou přímo odpovědné ministerskému předsedovi. Jejich činnost je zahalena do mnoha tajemství a teprve v poslední dekádě jsou například zveřejňována jména bývalých ředitelů.

a) Letectvo

U izraelského letectva slouží okolo 32 500 profesionálních vojáků, 22 000 odvedenců, kteří slouží převážně u protivzdušné obrany, a k dispozici je asi 54 000 rezervistů (Global Security, 2012). V současnosti je letectvo nejdůležitější složkou IDF, má prioritu při modernizacích a z rozpočtu získává polovinu všech výdajů na obranu. Letectvo se skládá z 524 útočných letounů (Global Security, 2012). Kromě toho součástí leteckých ozbrojených sil je i množství vrtulníků, transportérů a zařízení protiletadlové obrany. Letectvo bylo zformováno během války za nezávislost v roce 1948 a používalo konvertovaná civilní letadla¹²². Izrael je v současnosti jedinou zemí světa s plně akceschopným protiraketovým systémem sestávajícím z antiraket Hetz (Arrow) vyvinutých ve spolupráci s USA, se kterými také spolupracuje na taktickém protiraketovém laseru THEL. Nutnost protiraketové obrany ukázala válka v Zálivu v roce 1991, kdy na Izrael mířily irácké Scudy. Trvalou hrozbou je pak Írán s raketami Shahab.

b) Pozemní síly

Nejpočetnější složkou IDF představují pozemní síly. K dispozici mají 40 000 profesionálních vojáků, 85 000 odvedenců a 600 000 rezervistů (Global Security, 2012).

¹²⁰ Pro důstojníky čtyři roky. Piloti se dokonce zavazují k devítileté vojenské službě.

¹²¹ Muži jsou rezervisty zpravidla do 45 – 51 let věku, ženy do 24 let věku.

¹²² Základem se staly stroje dovezené z Československa. V Československu také probíhal výcvik prvních izraelských pilotů.

Pozemní síly také disponují nejvyšším stupněm mechanizace v rámci IDF. Izrael má ve výzbroji na 4 000 tanků a 11 000 obrněných vozidel. Při operacích se Izraelci spoléhají na silnou podporu dělostřelectva, které je také převážně samohybné. Za základní bojové jednotky jsou považovány brigády a jejich velitelé mají značnou samostatnost při rozhodování. Od roku 1988 jsou pozemní síly organizovány do 3 pancéřových divízi, každá se skládá z 2 pancéřových a 1 dělostřelecké brigády. Dále jsou k dispozici 4 nezávislé mechanizované brigády. Jednotky jsou soustředěny především na severu a východě země u hranic s Jordánskem, Libanonem a Sýrií (Global Security, 2012).

c) Námořnictvo

Izraelské námořnictvo operuje ze tří základen, a to v Haifě, Ashdodu a Ejlatu. Hlavní velitelství sídlí v Tel Avivu. Operačními oblastmi jsou Středozemní moře, Akabský záliv a Rudé moře. V námořnictvu slouží okolo 1 000 profesionálních vojáků, 8 000 odvedenců a v rezervě se nachází kolem 10 000 mužů (Global Security, 2012). Je tvořeno hlídkovými a raketovými čluny, korvetami, menšími výsadkovými plavidly a ponorkami. K námořnictvu patří i speciální jednotka o síle 300 mužů cvičených k obojživelným a podvodním sabotážním operacím.

Tab. 2.5: Vojenský personál Izraele dle složek IDF

Složka IDF	Počet vojáků		Počet vojáků celkem	Rezervisté	Vojenská síla celkem
	profesionální	odvedenci			
Armáda	40 000	85 000	125 000	600 000	725 000
Námořnictvo	1 000	8 000	9 000	10 000	19 000
Letectvo	10 500	22 000	32 500	54 000	76 500
Celkem	51 500	115 000	166 500	664 000	820 500

Zdroj: Globalsecurity.org, 2012. Vlastní úprava.

d) Nukleární výzbroj

Izrael nikdy nepotvrdil, ale ani nevyvrátil tvrzení, že vlastní jaderné zbraně. Odhaduje se, že první jaderné pumy byly vyrobeny během 60. let v reaktoru Dimona a k letectvu se dostaly těsně před Šestidenní válkou v roce 1967. Věří se, že velení zvažovalo jejich nasazení, když Izraeli hrozila porážka během jomkipurské války v říjnu 1973.

2.2.5 Zahraniční vztahy

Izrael se stal součástí Organizace spojených národů dne 11. května 1949. Ze současných 193 zemí OSN nemá Izrael navázány vztahy s 35 zeměmi¹²³. Většinou se jedná o země Arabské ligy nebo země s většinovým muslimským obyvatelstvem¹²⁴.

a) Severní Amerika

Jedenáct minut po vyhlášení nezávislosti Izraele dne 14. května 1948, americký prezident Harry S. Truman uznal nezávislost židovského státu. Tento akt znamenal počátek vztahu založeného na společných hodnotách a byl charakterizován hlubokým přátelstvím a vzájemnou úctou. Obě země jsou demokracie, jejichž politické a právní systémy jsou zakotveny v liberálních tradicích. Společným faktorem pro obě země je i to, že se vypořádávají s přílivem a integrací nových přistěhovalců. Pozice USA v zahraniční politice Izraele má neotřesitelný statut. Spojené státy jsou bezesporu největším spojencem Izraele. Je pravděpodobné, že bez podpory USA by dnešní Stát Izrael zřejmě neexistoval. Kromě vojenské podpory, které se Izraeli ze strany Spojených států dostalo v minulosti (viz výše), je nutné zmínit i pomoc finanční¹²⁵ (Petras, 2009).

Izrael má rovněž dobré vztahy i s Kanadou, které sahají až k 50. letům minulého století. Na mezinárodním poli většinou Kanada stojí na straně Izraele.

b) Latinská Amerika a Karibik

V letech 1950 až 1960 vztahy se zeměmi v tomto regionu posílily. Vliv na tento jev měla především účast na společných programech, ve kterých Izrael sdílel své zkušenosti a dovednosti v oblastech jako zemědělství, lékařství, regionální a komunitní rozvoj a rozvoj venkova. Tisíce lidí z Latinské Ameriky se podíleli na studijních programech v Izraeli. Vývoj na mezinárodní scéně mezi lety 1960 a 1970 však vedl k oslabení podpory a sympatií

¹²³ Izrael nemá v současnosti vztahy s Afghánistánem, Alžírskem, Bahrajnem, Bangladéši, Bhútánem, Brunejí, Čadem, Komorskými ostrovy, Kubou, Džibutskem, Guineou, Indonésií, Íránem, Irákem, Severní Koreou, Kuvajtem, Libanonem, Libyí, Malajsií, Mali, Marokem, Nigerem, Ománem, Pákistánem, Katarem, Saudskou Arábií, Somálskem, Sýrií, Tuniskem, SAE, Jemenem, Bolívií, Mauretánií, Nikaraguou a Venezuelou.

¹²⁴ Grafické vyobrazení vnějších vztahů Izraele je součástí Přílohy 11.

¹²⁵ Například 90 mld. dolarů ve formě pomoci, a to zejména ve formě dotací (do roku 2003), 625 mil. dolarů na výstavbu protiraketového systému Arrow atd.

pro Izrael ze strany zemí tohoto regionu, který se projevil zejména na půdě OSN (Ministerstvo zahraničí Izraele, 2012).

Dnes Izrael udržuje plné diplomatické vztahy se všemi zeměmi Střední a Jižní Ameriky a karibské oblasti s výjimkou Kuby, Bolívie, Nikaragui a Venezuely. Tyto vztahy se odrážejí v produktivní spolupráci v politické, hospodářské a kulturní sféře a řadě jiných oblastí.

c) Evropa a Eurasie

V rámci tohoto regionu je zmíněn pouze vztah Izraele k České republice. Jelikož málokterá země z tohoto regionu má tak dobré vztahy s Izraelem jako Česká republika. Některými je dokonce Česká republika prezentována jako nejvíce proizraelská země v Evropě.

Vzájemné vztahy obou zemí prošly dlouhým vývojem a začaly se rodit vlastně již v době, kdy se Stát Izrael teprve utvářel a jeho vznik nebyl vůbec jistý. Podle mnohých historiků by Izrael první zatěžkávací zkoušky své existence bez pomoci Československa nepřežil. Tento názor zastávají i někteří izraelští politici, zastával je i úplně první izraelský premiér, David Ben Gurion. Podpora Československa Izraeli se dá vystopovat ještě před samotným vznikem samostatného židovského státu¹²⁶. V průběhu druhé světové války Československo umožňovalo přejezd Židů z východu přes své území. Vlaky byly přistaveny k hranici a v noci projížděli přes území Československa.

Po vyhlášení nezávislosti podpora Izraeli získala i materiální podporu. Byla podepsána smlouva o nákupu zbraní a vojenské techniky. Neméně důležitou pomocí Československa byl také výcvik izraelských vojáků, pilotů a tankistů. (Sachar, 2000). Pomoc Československa pochopitelně nebyla tak úplně nezištná. Židé za dodávky zbraní platili, pro Československo výhodně, tedy v dolarech a na ruku. Jen velmi málo výzbroje bylo prodáno na úvěr. Dalším důvodem, proč Československo v takové míře podporovalo vznikající stát Izrael, byl fakt, že i Sovětský svaz Izrael ze zřejmých důvodů podporoval¹²⁷. Československo se na vzniku

¹²⁶ V 20. a 30. letech 20. století Československo hostilo sionistické kongresy. A jako první národ na světě uznalo Československo Židy jako samostatnou národní entitu s nárokem na vlastní stát.

¹²⁷ Sověti totiž předpokládali, že Izrael bude prodlouženou rukou SSSR ve Středomoří a dělali tak vše pro to, aby se jim podařilo z oblasti vyhnat Brity.

Izraele nepodílelo pouze dodáváním tolik potřebných zbraní nutných k obraně. Bylo také součástí všech tří výborů, které rozhodovaly o budoucnosti Palestiny, jež spadala pod britský mandát. Československo bylo 4. státem, který oficiálně Izrael uznal¹²⁸.

Příznivý postoj Sovětského svazu ale netrval dlouho. Izrael se totiž nestal socialistickou zemí, jak si Sovětský svaz představoval, ale programově se přiklonil ke Spojeným státům. Následkem toho bylo v roce 1955 Československo politickým nátlakem ze strany SSSR přinuceno dodávat zbraně pro změnu druhé straně, tedy Arabům, konkrétně Egyptu. Vzájemné vztahy mezi Československem a Izraelem se postupně utlumovaly. K úplnému přerušení diplomatických styků došlo po tzv. Šestidenní válce, 10. června 1967. K opětovnému navázání diplomatických styků Československa a Izraele došlo po Sametové revoluci na úrovni velvyslanectví 9. února 1990.

d) Subsaharská Afrika

Počátek izraelských vztahů se zeměmi subsaharské Afriky se datuje do poloviny 50. let minulého století. První kontakty s některými z nich byly navázány dokonce ještě před tím, než Izrael dosáhl nezávislosti. V roce 1956 byly diplomatické vztahy navázány s Ghanou. Poté následovaly ostatní země. Do roku 1970 Izrael udržoval plné diplomatické styky s 33 zeměmi. (Ministerstvo zahraničí Izraele, 2012). Tyto vazby byly projevem africké sounáležitosti s Izraelem, jakožto mladým státem. Mezi Izraelem a Afrikou se vyvinuly vzájemně prospěšné hospodářské vazby. Následkem jomkipurské války v roce 1973 se většina diplomatických vazeb se zeměmi tohoto regionu zpřetrhala¹²⁹. Pouze Malawi, Lesotho, a Svazijsko svůj vztah k Izraeli nezměnily. I přes oficiální přerušení diplomatických styků spolupráce do určité míry pokračovala¹³⁰.

Od roku 1980 se diplomatické styky v regionu postupně obnovují. V současnosti jsou mezi Izraelem a Subsaharskou Afrikou probíhají aktivity v oblasti hospodářských a obchodních vztahů, kulturních a akademických kontaktů. Dále různé společné zemědělské projekty, lékařská a humanitní pomoc a odborné vzdělávací programy.

¹²⁸ Stalo se tak 19. května 1948.

¹²⁹ Hlavními faktory, které na tuto situaci měly vliv – sliby ohledně levných dodávek ropy a finanční pomoci ze strany arabských států a dodržování principů stanovených Organizací africké jednoty.

¹³⁰ Afričtí studenti se zúčastňovali školení v Izraeli a izraelští odborníci byli aktivní na celém kontinentu.

e) Asie a Pacifik

Izrael udržuje diplomatické styky s většinou asijských států. Mezi strategicky významné se počítají vztahy s Čínou, Jižní Koreou, Indií a Japonskem. Rovněž jsou udržovány dobré vztahy se zeměmi seskupení ASEAN. Některé zahraniční vztahy se začínají prohlubovat teprve nedávno¹³¹. Rostoucí ekonomická síla a politický vliv těchto zemí přispěl k prohloubení vztahů v politické, kulturní a především ekonomické sféře. Technická spolupráce s Izraelem v oblasti vědeckého výzkumu a vývoje, rozvoje venkova, zemědělství a vzdělávání hraje významnou roli při upevňování vztahů s rozvojovými zeměmi v tomto regionu (Ministerstvo zahraničí Izraele, 2012).

Izrael má plné diplomatické vztahy s Austrálií a Novým Zélandem již po mnoho let. V posledních letech také byly navázány vztahy s 12 nezávislými ostrovní národy v Pacifiku.

f) Blízký východ a severní Afrika

Důsledkem mírového procesu z Osla na Blízkém východě projevily státy Perského zálivu zájem vylepšit vztahy s Izraelem poprvé od roku 1948. V květnu 1996 Izrael otevřel pobočky obchodního zastoupení v Ománu a Kataru k rozvoji hospodářské, vědecké a obchodní spolupráce s důrazem na využití vodních zdrojů, cestovního ruchu, zemědělství a pokročilých technologií. Nicméně od začátku druhé arabské intrády vzájemné vztahy opět ochladly.

V roce 1994 se tři severoafrické arabské státy - Maroko, Mauretánie a Tunisko připojili k jiným arabským zemím a rozhodli se jít cestou míru a usmíření tím, že vytvoří diplomatické styky s Izraelem. Avšak po obnovení palestinského terorismu v roce 2000, Maroko a Tunisko s Izraelem přerušili diplomatické styky. Nicméně některé obchodní kontrakty, cestovní ruch a spolupráce v určitých oblastech pokračují.

¹³¹ Vztahy s Mongolskem, Laosem a Kambodžou.

3 Specifika vztahů EU a Izraele

Vztahy EU a Izraele sahají ke konci druhé světové války. Je to událost, která je pro oba subjekty společná. Jak Izrael, tak EU vznikly na základě okolností následujících po skončení této války. Sympatie vůči Izraeli se potvrdila i při hlasování na půdě OSN ohledně uznání samostatnosti Státu Izrael. Následná podpora (ať už ze strany bývalého Československa či Francie) jen utvrdila pozitivní postoj Evropy vůči Izraeli. Samozřejmě ne vždy by se tyto vzájemné vztahy daly charakterizovat jako „nebe bez mráčků“. Hlavním jablkem sváru či nepochopení, které se odráží na diplomatických vztazích mezi EU a Izraelem, zůstává blízkovýchodní konflikt mezi Izraelem a Palestinskou samosprávou. Jedná se o ústřední problém, na který navazují další problémy – respektování lidských práv, neoprávněná okupace východního Jeruzaléma atd.

3.1 Základy bilaterálních vztahů s Izraelem

Izrael byl jednou z prvních zemí, které navázaly spolupráci s Evropským hospodářským společenstvím (EHS). První obchodní dohoda mezi EHS a Izraelem se datuje do 60. let minulého století, konkrétně do roku 1964. Tato dohoda znamenala částečné odstranění cel u zhruba dvaceti průmyslových výrobků. O šest let později, v roce 1970, byla podepsána nová preferenční dohoda. Ta vedla k dalšímu omezení izraelských cel, což o pět let později vedlo k první obchodní dohodě. Od roku 1975 se Izrael snažil na tuto obchodní dohodu navázat a rozšířit její záběr, nicméně požadavky Izraelců narazili na negativní postoj evropských politických špiček, a to z důvodu rozdílného postoje ohledně mírového procesu na Blízkém východě a konkrétně s izraelskou politikou osidlování palestinských území.

Výrazná změna ve vzájemných vztazích nastala po podepsání tzv. Dohod z Osla v roce 1993, které vylepšily nejen vztahy obchodní, ale i diplomatické. Na summitu Evropské rady v Essenu (1994) hlavy jednotlivých unijních států rozhodli o udělení zvláštního statutu Izraeli v jeho vztazích vůči EU.

Toto rozhodnutí došlo naplnění dne 17. července 1995, kdy Rada EU schválila Dohodu o přidružení mezi Unií a Izraelem¹³² (Ginsberg, 2001). V platnost dohoda vstoupila, po vleklém a zpolitizovaném ratifikačním procesu, dne 1. června 2000. Dohoda rozšířila

¹³² Dokument byl podepsán dne 20. listopadu 1995.

aspekty smlouvy z roku 1975, na které byly položeny vzájemné vztahy po dvě dekády. Zároveň jejím podepsáním se Izrael stal jedinou zemí Euro-středomořského regionu, která měla nejtěsnější vazby s EU¹³³.

Dohoda o přidružení se skládala ze dvou elementů (Pardo a Peters, 2010):

1. ekonomických opatření a
2. institucionalizace politického dialogu mezi Izraelem a EU.

Z ekonomického hlediska rozšířila dohoda parametry zóny volného obchodu, založené na základě smlouvy z roku 1975. Pro Izrael znamenala lehčí přístup na trhy veřejných a vládních zakázek EU, zjednodušila se pravidla původu zboží a tržní procedury, omezila se vývozní a dovozní cla. Obou stranám rovněž umožnila regulaci toků v obchodu se zemědělskými produkty, na čemž měli zájem obě strany. Nicméně tato dohoda nepokryla všechny oblasti. V otázce liberalizace obchodu se službami jak EU, tak Izrael nenalezli společné řešení pro užší integraci v rámci Dohody o přidružení. Obecně lze říci, že se ekonomická opatření zaměřují na oblasti, které podporují ekonomický růst a tím i zaměstnanost. Jedná se o tyto sféry hospodářské politiky – regionální spolupráce, průmyslová spolupráce, zemědělství, právní normy, finanční služby, cla, životní prostředí, energie, informační infrastruktura a telekomunikace, turismus, přiblížení se právních systémů, boj s drogami a praním špinavých peněz, doprava a migrace. Dodatečná sekce doplňuje oblast sociálních otázek.

Jeden z nejvýznamnějších aspektů Dohody o přidružení jsou opatření zaměřená na posílení vědeckotechnologické spolupráce. Ještě před podepsáním smlouvy v roce 1995 Izrael vyjádřil zájem o podepsání Dohody o výzkumu a vývoji. 31. prosince 1995 Izrael a EU tuto dohodu uzavřeli a Izrael se tak stal první neevropskou zemí, která se účastnila unijních rámcových programů^{134 135} (Ginsberg, 2001). Od roku 1996 Izrael participuje na výzkumných projektech a představuje zdroj významných inovací v Evropě. V současnosti jsou finanční

¹³³ Spolu s Tureckem.

¹³⁴ Důvod Izraele pro podepsání této dohody vycházejí z jeho historického, ekonomického a obranného hlediska (viz výše).

¹³⁵ Izraele požadoval plnoprávné členství výměnou za vzdání se práva hlasování v komisích, které akreditují rozličné projekty.

zdroje z EU pro Izrael druhým největším zdrojem pro financování výzkumu¹³⁶. Jako součást 7. rámcového programu pro výzkum a vývoj Izrael v období 2007 – 2013 přispívá na chod tohoto programu částkou 440 mil. € (Pardo a Peters, 2010).

I když se Dohoda o přidružení zaměřuje především na oblasti hospodářského a sociálního života, byla v ní věnována část podpoře politického dialogu mezi Izraelem a EU. Před samotným podepsáním smlouvy, se již určité schůzky na ministerské úrovni odehrávali, nicméně byla to setkání týkající se určitého tématu (tudiž nepravidelná) a nevedla k podepsání jakéhokoliv závazného dokumentu. Dohoda tento nedostatek napravila. Podle ní se budou uskutečňovat pravidelné schůzky, v intervalu jednoho roku, na všech úrovních rozhodování (od ministerských zástupců až po vysoké vládní činitele). Izrael a EU souhlasily s vytvořením Rady, jejímž úkolem bude přezkoumávat a rozhodovat o hlavních záležitostech týkajících se samotné Dohody¹³⁷. Výše uvedené potvrzuje, že Dohoda mezi Izraelem a EU není pouze dohodou obchodní, ale představuje záběr pokračujícího politického dialogu zabírajícího celou řadu otázek.

Představitelé Unie se domnívali, že konflikt mezi Izraelem a Palestinou nezavdává příčinu k znehodnocení celé Dohody. Bohužel se tak stalo. V důsledku izraelské politiky osidlování na okupovaných územích¹³⁸ se Izrael a EU dostaly do sporu ohledně označení pravidel původu. Princip pravidel původu je klíčovým elementem všech obchodní dohod. Určení země původu je důležitým prvkem, který určuje, zda a jak velké cla budou uvaleny na dané zboží. Otázka pravidel původu byla v dohodě mezi Izraelem a EU řešena. Nicméně v roce 1997 některé evropské země vnesly otázku, týkající se původu izraelského zboží produkovaného izraelskými výrobci na okupovaných územích. Námitka byla namířena na platnost označení pravidel původu, zda vůbec tyto výrobky produkované na okupovaných územích mohou mít označení izraelského původu. Tento spor byl vyřešen až v prosinci 2004. Izrael ustoupil Evropské unii a k Dohodě přidal technický dodatek. Podle tohoto dodatku mohou být výrobky vyrobené na okupovaných územích označeny jako „Made in Israel“, ale v certifikátech zemí původu musí být uvedeno přesné označení výroby, včetně poštovních kódů.

¹³⁶ První je Izraelská vědecká nadace.

¹³⁷ Současně tato Rada bude řešit jiné bilaterální či multilaterální otázky, které představují zájmy pro oba partnery.

¹³⁸ Gaza a Západní břeh Jordánu.

Je zajímavé, že takovýto problém nevelkého významu, způsobil takovou škodu na vzájemných vztazích EU a Izraele. Pravdou je, že tato událost byla silně ovlivněna a zveličena situací na politické scéně. Okupace palestinských území se totiž setkala s negativním postojem EU, která vnímala izraelskou politiku osidlování arabských území jako nelegální.

3.2 Izrael a Evropská politika sousedství

V roce 2004 EU spustila novou politiku – Evropskou politiku sousedství. Přijetí EPS výrazným způsobem ovlivnilo politiku Unie vůči jejím jižním sousedům. Na rozdíl od Euro-středomořského partnerství, koncept „Evropského sousedství“ nebyl namířen na socio-ekonomické problémy, kterým čelily země tohoto regionu. Projekt EPS počítal s vytvořením kruhu zemí, které by sdíleli hodnoty a cíle EU. Tyto země by se těšily velmi úzkým vztahům, sahajících za hranice běžné spolupráce za účelem vytvoření politické a ekonomické integrace. Stěžejním cílem EPS bylo sdílet výhody „rozšíření“ Unie, aby se zamezilo vzniku nových dělících čar v Evropě, a podpora stability a prosperity vně i za hranicemi Unie.

Přijetí EPS znamenalo odklon od konceptu Euro-středomořského partnerství. Ještě v roce 2000 představovalo reálný základ pro vztahy se zeměmi Středomoří¹³⁹. Ovšem se zavedením EPS se od plánu vytvoření Euro-středomořského partnerství upustilo. Princip regionalismu, důležitý prvek Euro-středomořského partnerství, měl hrát pouze doplňkovou roli, která by se opírala o podporu meziregionálního obchodu a subregionální kooperace v jižní části Evropy.

Jak bylo uvedeno výše, v rámci EPS se upustilo od principu regionalismu, která byla poznávacím znakem Barcelonského procesu. Namísto toho se výhradně zaměřila na diferenciovaný a bilaterální přístup, který by se lišil případ od případu. Nejvíce ekonomicky a demokraticky vyspělým zemím nebo zemím s vůlí k demokratickým a ekonomickým reformám byla nabídnuta možnost posílit své vazby s EU. V rámci EPS by sousedské země získaly možnost podílet se na různých unijních aktivitách prostřednictvím větší politické, bezpečnostní, ekonomické a kulturní spolupráce. Izrael tuto novou iniciativu velmi vítal, jelikož ze strany EU získal možnost stát se tak evropskou zemí, jak jen to bylo možné, aniž by zde existovala jakási forma nadřazenosti ze strany EU.

¹³⁹ Vycházelo z pětileté zprávy tzv. Barcelonského procesu.

Stavebním kamenem vztahů mezi EU a Izraelem v rámci EPS je bilaterální Akční plán, který zahrnuje celou řadu klíčových oblastí vzájemné kooperace mezi oběma subjekty. Vyjednávání tohoto akčního plánu se ovšem neobešlo bez nepříjemností a několikrát hrozilo, že vyjednávání ztroskotají úplně a žádná dohoda nevznikne. Izrael a EU totiž měli různé cíle a očekávání od vzájemné spolupráce. EU se zaměřila spíše na oblast politické spolupráce¹⁴⁰, zatímco Izraelci se této oblasti vyhýbali a kladli větší důraz na ekonomické vazby. Izrael se domníval, že EU skrze tato vyjednávání o Akčním plánu ve skutečnosti vyvíjí politický nátlak k vyřešení konfliktu s Palestinou. Avšak EU toto odmítla a argumentovala tím, že Izrael celou situaci zbagatelizoval a výsledný dokument nijak neohroží jeho pozici. Akční plán byl schválen Evropskou komisí dne 9. prosince 2004.

Akční plán identifikuje šest klíčových oblastí vzájemné spolupráce mezi Izraelem a EU. Jedná se o:

- 1. Politický dialog a spolupráce** – toto je velmi obsáhlá oblast. Do této kategorie patří podpora lidských práv a práv vyznání, podpora dialogu mezi rozdílnými kulturami a náboženstvími, podpora multilateralismu, boj proti antisemitismu, rasismu, xenofobii a islamofobii. Dále v rámci politického dialogu je zdůrazněna snaha o nalezení řešení pro ukončení blízkovýchodního konfliktu, zamezení šíření zbraní hromadného ničení, boj proti pašování zbraní a vojenského vybavení a podpora boje proti terorismu.
- 2. Ekonomická a sociální spolupráce** – v této sféře je kladen důraz na větší ekonomickou integraci prostřednictvím rozvoje a podpory tržních a investičních toků, liberalizace obchodu se zbožím a službami, zvláště v oblasti finančních služeb a připravit tak půdu pro účast Izraele na trhu EU.
- 3. Tržní otázky a reformy**
- 4. Spolupráce v oblasti justice, svobody a bezpečnosti**
- 5. Doprava, energie, životní prostředí a informační společnost**
- 6. Vzdělání, zdravotnictví a lidský dialog**

¹⁴⁰ Přijetí plánu mírového řešení blízkovýchodního konfliktu, otázky týkající se zbraní hromadného ničení a přijetí řešení na vytvoření dvou států.

Následující odstavce se zaměřují na pokrok v jednotlivých sférách Akčního plánu, které vychází ze Zprávy o pokroku z roku 2011¹⁴¹.

Ad. 1. otázka podpory demokracie, právního státu, respektování lidských práv a mezinárodního práva byla předmětem diskuzí a jednání mezi EU a Izraelem. Ve sledovaném období Izrael nespolupracoval s nezávislými pozorovateli z OSN, jejichž úkolem je sledovat situaci ohledně dodržování lidských práv na palestinských územích. Izrael odmítl 5 nezávislých pozorovatelů z důvodu jejich predsudků vůči Izraeli a stranění Palestincům.

Co se týče práv menšin, byl zaznamenán pokrok v oblasti práv arabské menšiny. Zvýšilo se zastoupení Arabů ve státní službě i ve vládních úřadech. Nicméně toto zastoupení stále nedosahuje předsevzatého cíle 10 % do roku 2012. Mimoto v Knesetu byla přijata celá řada zákonů, které měli pozitivní vliv na arabsko-izraelské soužití¹⁴². Velkým problémem představuje zadržování Palestinců, i když jejich počet klesl z 278 v roce 2009 na 205 v roce 2010. Izrael je kritizován za to, že odmítal takto zadrženým Palestincům poskytnout přístup k právnímu zastoupení po 21 dní, během kterých vězni byli vyslýcháni bez jakéhokoliv soudního či právního dohledu¹⁴³. V listopadu 2010¹⁴⁴ izraelská vláda pověřila ministerstvo spravedlnosti vyšetřováním případů mučení a špatného zacházení se zadrženými osobami vůči speciální jednotce, která výsledky vězňů vykonává. Od roku 2001 žádná z obvinění nevedla k oficiálnímu vyšetřování pracovníků této jednotky¹⁴⁵.

Izrael patří v oblasti práv rovného zacházení se ženami mezi nejlépe hodnocené země na Blízkém východě a severní Africe. Nicméně oproti roku 2009 zaznamenal pokles o 7 míst, zejména kvůli zvyšující se mzdové propasti mezi muži a ženami, malému zastoupení žen ve vysokých vládních pozicích, které je ještě nižší u arabských žen. Izrael se zavázal tato nepříznivá data vylepšit do roku 2015. V oblasti práv dětí nastal prudký nárůst zadržených mladistvých a dětí, ponejvíce v Palestinských územích. Za rok 2010 bylo zatčeno 1 267 dětí, převážně za pouliční výtržnictví (házet kameny). Důležité je zmínit, že více jak polovina

¹⁴¹ Zpráva se vztahuje k minulému období. Popisuje pokrok od 1. ledna 2010 do 31. prosince 2010.

¹⁴² Např. uznání beduínských vesnic zakazujících bourání domů v těchto obcích, což vyvolávalo nesouhlas mezinárodního společenství.

¹⁴³ Palestinci tvrdí, že v některých případech zadržení neměli přístup k právnímu zastoupení přes 3 měsíce.

¹⁴⁴ Rozhodnutí dosud nevstoupilo v platnost.

¹⁴⁵ Možná proto, že právě do listopadu 2010 byla pověřena vyšetřováním těchto obvinění sama speciální jednotka. Jednalo se tedy o vnitřní záležitosti.

zadržených dětí (58 %) putovala do dětských zařízení v Izraeli. Po celou dobu zadržení nebyl dětem umožněn kontakt s rodinou.

V jednáních ohledně řešení blízkovýchodního konfliktu nenastal žádný pokrok. V září 2010 proběhla mezi Palestinci a Izraelci vyjednávání. Avšak po odmítnutí Izraelců na prodloužení desetiměsíčního moratoria, zakazujícího stavbu na Západním břehu Jordánu, jednání skončila. USA a EU podporovaly úsilí k obnovení těchto jednání.

I když Izrael vynaložil úsilí k implementaci dohody o šíření zbraní hromadného ničení včetně balistických střel¹⁴⁶, jeho snahy byly neúspěšné. Popravdě pokrok v implementaci této dohody stagnuje už celou dekádu. Za neúspěch lze i označit trojstrannou spolupráci mezi Izraelem, Palestinskou samosprávou a EU ohledně obchodu, dopravy a energií.

Ad. 2. Zotavení izraelské ekonomiky z celosvětové hospodářské krize proběhlo mnohem rychleji, než u vyspělejších zemí. HDP dosáhl v roce 2010 hodnoty 4,5 % a hlavní podíl na tak skvělém výsledku měla obnova soukromé spotřeby a fixních investic. Zotavení mělo pozitivní vliv na všechny sektory izraelského průmyslu, což ovlivnilo i míru nezaměstnanosti. Průměrná inflace klesla z 3,3 % v roce 2009 na 2,8 % v roce 2010. Měnové kurzy zůstaly stabilní, takže efekt importované inflace byl minimalizován. Mezi hlavní faktory, které se podílely na tvorbě inflace, patřily rostoucí ceny potravin a převážně ceny bydlení¹⁴⁷. Izraelská vláda přijala opatření, aby zmírnila situaci nedostatků domů a nedošlo tak ke vzniku „bubliny“ na trhu s bydlením. Tato opatření zahrnovala snížení daní z půdy a různé pobídky stavebním dodavatelům, aby zakázky byly dokončeny rychleji.

Deficit státního rozpočtu se snížil z 5,1 % HDP v roce 2009 na 3,7 % HDP v roce 2010 díky rychlému zotavení ekonomiky z hospodářské krize a škrtnům vládních výdajů. Politika fiskální konsolidace pokračuje i nadále – jejím cílem je snížit poměrně značný veřejný dluh (76,2 % v roce 2010). I přes výraznou apreciaci izraelského šekelu zůstala platební bilance Izraele kladná, i když přebytek se snížil, a to díky útlumu obchodu, který ovlivnil obchodní bilanci. Jeden z hlavních faktorů, který udržel platební bilanci v kladných číslech, byl turismus. Oproti roku 2009 byl zaznamenán nárůst turistů o 26 %.

¹⁴⁶ Dohoda z roku 1995.

¹⁴⁷ Pokud bychom tyto faktory vyřadily, inflace v Izraeli by se pohybovala na úrovni

V roce 2009 se 24 % obyvatel Izraele nacházelo pod hranicí chudoby¹⁴⁸. Problémy s chudobou se koncentrují u zhruba 30 % populace – z toho 20 % tvoří arabská menšina¹⁴⁹ a zhruba 10 % ultra-ortodoxní Židé (charedim)¹⁵⁰. Dopad hospodářské krize měl na izraelskou ekonomiku a trh práce střízlivý dopad. Z důvodu zotavení izraelské ekonomiky klesla míra nezaměstnanosti na 6,6 % v roce 2010 oproti „krizovým“ rokům. Drtivá většina nových pracovních míst byla vytvořena ve veřejném sektoru, menší část v podnikatelském sektoru. Nicméně nezaměstnanost u arabské menšiny a ultra-ortodoxních Židů zůstává vysoká (27 % a 65 %).

V rámci sociální inkluze zůstává znepokojující situace arabské menšiny. Pouze jedna třetina arabských dětí dokončí střední školu. A situace není pozitivní ani v případě lidí s postižením. Ti totiž mají platy o 34 % menší než je národní průměr. Ovšem tato oblast přinesla i pozitivní výsledky. Byla schválena legislativa zvyšující práva zaměstnanců a pozice žen v sociálním, ekonomickém a politickém životě se zvyšuje.

Ad. 3. EU zůstává hlavním obchodním partnerem Izraele. Vývozy do EU vzrostly na 24,4 % a vývozy do Izraele na 26,2 %. K tomuto příznivému stavu přispělo odstranění některých bariér pro vstup na izraelský trh v polovině roku 2010. Nicméně některé otázky liberalizace obchodu zůstávají stále nedořešeny¹⁵¹.

V oblasti ochrany práv spotřebitelů byla podepsána v prosinci 2010 dohoda, která umožňuje spotřebitelům jak v EU, tak v Izraeli odstoupit od smlouvy do 30 dní a s možností vrácení peněz. Výrazný posun nastal v oblasti účetnictví, kdy pro malé a střední podniky byla určena povinnost ve svých výročních zprávách vyplňovat údaje dle mezinárodních standardů pro malé a střední podniky. Ovšem tím výčet pozitivních výsledků končí. V ostatních oblastech jako právo obchodních společností, audit a liberalizace služeb významné úspěchy zaznamenány nebyly.

Z dílčích oblastí můžeme zmínit schválení smlouvy o zamezení dvojímu zdanění, která byla podepsána s Estonskem a Rakouskem. Dále v červenci 2010 byl schválen antimonopolní zákon, který posiluje pravomoc izraelského antimonopolního úřadu na poli

¹⁴⁸ Nárůst o 2 % oproti roku 2008.

¹⁴⁹ Z toho 57 % žije pod hranicí chudoby.

¹⁵⁰ Z toho 60 % žije pod hranicí chudoby.

¹⁵¹ Jedná se o zdravotní, rostlinolékařské normy a technické bariéry obchodu.

ochrany hospodářské soutěže. V rámci ochrany práv duševního vlastnictví se Izrael v září 2010 připojil k tzv. Madridskému protokolu. Ten umožňuje Izraeli mezinárodně registrovat patenty a ochranné známky prostřednictvím izraelského patentového úřadu.

Ad. 4. I přes 33 000 uchazečů o azyl nemá Izrael ustálenou azylovou politiku, a tudíž izraelské úřady dodržují velmi restriktivní přístup k imigrantům. Mimo azylová zařízení, kde jsou základní služby státem garantovány, nemají migranti právo pracovat, nemají přístup k základním lékařským a sociálním službám. Izraelské úřady nejsou schopny jednat dostatečně rychle, jelikož příliv migrantů je příliš vysoký¹⁵². V červenci 2010 vláda rozhodla o konstrukci oplocení blízko egyptských hranic a v listopadu téhož roku schválila založení azylového zařízení s cílem zajistit migrantům základní lidské potřeby.

V rámci boje proti obchodování s lidmi nebyl v Knesetu dosud představen návrh zákona, který by zpřísnil tresty pro zákazníky sexuálních služeb. Iniciativu v této oblasti převzaly nevládní organizace, které předaly Nejvyššímu soudu petici, která vyzývá k zákazu reklamy na sexuální služby žen ve veřejných médiích. I přesto, že izraelské úřady bojují proti obchodování s lidmi, jeho zákony nejsou v souladu s mezinárodními standardy. Možná proto je Izrael jednou z cílových destinací osob obchodovaných pro sexuální služby.

V oblasti boje proti drogám, byl v červenci 2010 Knesetem schválen zákon zakazující prodej alkoholu v nočních hodinách v nepotravinových zařízeních (např. na čerpacích stanicích). Tento krok je důsledkem alarmujícího vzrůstu mladistvých alkoholiků ve věkové kategorii 11 – 15 let. Zvýšené zákroky policie omezily přístup k rekreačním drogám (jako je marihuana). Na druhé straně však došlo k vzrůstu jejich ilegálního pěstování a pašování do Egypta a Libanonu. Zároveň v Izraeli dosud nebyla zřízena centrální protidrogová jednotka, která by monitorovala vývoj a spolupracovala s obdobnými jednotkami v sousedních zemích.

Jelikož Izrael je jedním ze světových center broušení diamantů. Stává se právě toto odvětví terčem praní špinavých peněz. Zákon rozšiřující opatření v boji proti praní špinavých peněz na obchod s drahými kameny prošel v prosinci 2010 prvním čtením v Knesetu. Druhé a třetí čtení se očekávají v roce 2011. Návrh zákona ukládá povinnosti obchodníkům

¹⁵² Většina uprchlíků přichází z afrických zemí přes sinajský poloostrov.

s drahými kameny, s ohledem na klientovu totožnost, vést jakékoliv transakční záznamy po dobu nejméně 5 let.

Ad. 5. V oblasti dopravy se Izrael snaží především zaměřit na rozvoj integrovaných dopravních systémů. Zvláštní důraz je kladen na bezpečnost a zvýšení podílu veřejné dopravy. V červnu 2010 ministerstvo dopravy zpřístupnilo trh veřejné dopravy. Uvolnilo 17 % cest veřejného dopravce (Egged) a nabídlo je konkurenci. Od začátku reformy zahájilo činnost 10 nových veřejných dopravců, jejichž podíl na trhu nyní dosahuje 30 %. Po skončení tendru na výstavbu hromadného dopravního systému v Tel Avivu, se vláda rozhodla, že tento projekt bude financovat sama. Náklady na tento projekt se odhadují na 2,2 mld. €. Podle plánů by integrovaný systém¹⁵³ měl přepravit 120 mil. cestujících ročně¹⁵⁴. V oblasti civilního letectví byl Izrael kritizován ze strany EU za nedostatečné bezpečnostní standardy a opatření. Tuto situaci by měla napravit nová dohoda, která by mohla být úspěšně podepsána v roce 2011. V průběhu roku 2010 vstoupili v platnost dvě nařízení vztahující se k bezpečnosti námořní dopravy zajišťující vyšší bezpečnostní standardy.

V srpnu roku 2010 Izrael zahájil vývoj energetického plánu pro následující období, a to až do roku 2050. Budoucí strategie počítá se snížením závislosti na fosilních palivech, zvýšením podílu obnovitelných zdrojů a jejich efektivního využití. Jednou z alternativ je i využití atomové energie. V prosinci 2010 schválilo izraelské ministerstvo rozvoje výstavbu dodatečné infrastruktury, která by navýšila elektrické kapacity během několika let. Ložiska zemního plynu, která byla objevena v roce 2009, umožňují Izraeli se stát částečně energeticky nezávislým. V oblasti životního prostředí Izrael přijal novou legislativu ohledně nakládání s odpady, včetně nařízení vztahujících se k omezení hluku a povinností pro společnosti informovat autority ohledně rizik pro životní prostředí, které by mohl způsobit předmět jejich činnosti. Další zákony o ochraně životního prostředí týkající se azbestu, mořského prostředí, ochrany zvířat a rostlin a neionizující radiace se připravují.

V oblasti vědy a výzkumu spolupráce mezi EU a Izraelem posílila. Izrael se účastní 7. rámcového programu pro vědu a výzkum. Od vzniku rámcového programu se míra začlenění Izraele stále zvyšuje. K dubnu 2011 bylo celkově schváleno 754 grantů, na kterých

¹⁵³ Integrovaný dopravní systém bude složen z linek metra (podzemní, nadzemní), autobusů atd.

¹⁵⁴ Do roku 2030 by počet cestujících za rok měl vyšplhat až k 430 mil.

se podílelo 919 izraelských subjektů. Dalších 88 grantů zahrnujících 111 izraelských vědeckých subjektů bylo vybráno pro financování a procházejí fází vyjednávání.

Ad. 6. V oblasti vzdělávání navrhlo izraelské ministerstvo školství zvýšení rozpočtu pro vyšší vzdělávání o 50 % do roku 2013, aby se tak podpořil šestiletý plán oživení vyššího vzdělávání prostřednictvím zlepšení kvality výuky. Problémem izraelského školství je nízká participace arabské minority. Zatímco izraelští Arabové tvoří 20 % populace ve „vysokoškolském“ věku, pouze jeden z deseti studuje na univerzitě či jiné instituci vyššího vzdělání. Ministerstvo školství proto podniká snahy k odstranění bariér, které brání arabské menšině k přístupu k vyššímu vzdělání. Rovněž se podnikají kroky k modernizaci technologického vybavení univerzit, které by zvýšilo počet studentů o 10 % do roku 2015. Izrael se také účastní několika vzdělávacích programů a projektů¹⁵⁵.

V rámci zdravotnictví Izrael v roce 2010 navázal dialog s EU ohledně možnosti spolupráce s Evropským střediskem pro prevenci a kontrolu nemocí. V lednu 2010 EU navrhla zavedení komunikačních kanálů a výměny epidemiologických informací v případě propuknutí zdravotnické krize.

3.3 Návrhy budoucích vztahů mezi EU a Izraelem

V roce 2007 Izrael přesvědčil německou vládu, aby revidovala essenskou deklaraci z roku 1994, v které hlavy evropských států potvrdili, že Izrael by měl mít „zvláštní statut ve svých vztazích k EU na základě reciprocity a společných zájmů“. Od této doby však Izrael a ani EU nebyli schopni specifikovat, co by „zvláštní statut“ vzájemných vztahů měl představovat v praxi. Přesto jakési formální povýšení vztahů mezi EU a Izraelem bylo na prvním místě nové izraelské agendy. Izrael si totiž uvědomil rostoucí důležitost Evropy a jejího ekonomického rozvoje. A samozřejmě i předpoklad budoucí potenciální role EU jako garanta izraelské bezpečnosti. Tudíž myšlenka užších vztahů a spolupráce získávala podporu politických představitelů.

EU na požadavek Izraele reagovala pozitivně – 5. března 2007 byla vytvořena zvláštní skupina složená ze zástupců izraelské vlády, evropské komise a generálního sekretariátu Rady s úkolem, které oblasti spolupráce mezi Izraelem a EU by měly být rozšířeny. Dne 16. června

¹⁵⁵ Mezi tyto projekty patří například Tempus IV či Erasmus Mundus.

2008 na jednání zástupců Izraele a EU bylo rozhodnuto o prohloubení vzájemných vztahů v rámci EPS. Prohloubení vztahů se týkalo tří oblastí (Pardo a Peters, 2010):

1. Zvýšená diplomatická kooperace – tato oblast se bude zabývat institucionalizací diplomatického dialogu. Jednání, která již v rámci politického dialogu existují a konají se jednou ročně, by se měla konat častěji i na úrovních vládních ministrů, vysokých úředníků a poslanců.
2. Izraelská účast v evropských agenturách, pracovních skupinách a programech – motivem této oblasti je přiblížit Izrael k evropským *acquis communautaire*¹⁵⁶. To umožní izraelské společnosti a ekonomice přiblížit se normám a standardům EU a zvýší tak jeho konkurenceschopnost na evropském trhu. Zároveň kroky v této oblasti povedou k uznávání akademických titulů udělovaných izraelskými univerzitami v EU.
3. Integrace Izraele do Jednotného vnitřního trhu – společná pracovní skupina bude zkoumat faktory, které určí, zda je Izrael schopen se integrovat do vnitřního trhu EU.

Další kola vyjednávání ohledně implementace klíčových oblastí do Akčního plánu se nezdařila. Jednání byla přerušena ze strany EU kvůli válce v Gaze v roce 2009. V červnu téhož roku vyzvala EU Izrael k určitému pokroku v rámci izraelsko-palestinského konfliktu. Do té doby zůstane Akční plán v současné podobě jediným dokumentem určujícím vztahy EU a Izraele.

V této situaci si můžeme klást otázku kam se vztahy Izraele a EU mohou posunout. Koncepce EPS ukázala, že zde existuje nevyužitý prostor pro ještě těsnější spolupráci. Ale jakou podobu by tato spolupráce nabývala? Prakticky můžeme rozlišit pouze dva návrhy. První návrh vychází z teoretického modelu Euro-izraelského partnerství (EIP), které by odstranilo nedostatky EPS a umožnilo by Izraeli, získat onen kýžený „zvláštní statut“ ve vztazích k EU. Koncept EIP by šel mnohem dál než je záběr EPS a prakticky by znamenal zapojení Izraele do evropských institucionálních struktur (zároveň i založení nových), aniž by se stal členem Unie. Druhý návrh je také teoretický, ovšem neopírá se o vytvořený model, nýbrž o pouhou myšlenku. Ta myšlenka spočívá v možnosti, že by se Izrael stal členem EU.

¹⁵⁶ Veškeré právní normy EU.

Tato myšlenka – členství Izraele v EU – zaznívá napříč evropským politickým spektrem už několik let a z určitého úhlu se může jevit jako schůdnější a jednodušší cesta. Proč rozšiřovat již tak přebujelý byrokratický a institucionální aparát EU o další instituce EIP, když se Izrael může začlenit do již existujících institucí?

3.3.1 Euro-izraelské partnerství

Euro-izraelské partnerství představuje teoretický model budoucích vztahů EU, který se nachází pod úrovní plnoprávného členství. EIP představuje nové perspektivy ekonomické integrace a spolupráce a podpořil by tak izraelskou snahu o začlenění do evropských ekonomických a sociálních struktur. EIP by znamenalo přiblížení Izraele k legislativě, normám a standardům EU. Zároveň model EIP zdůrazňuje, že se nejedná o jakýsi odrazový můstek pro plnoprávné členství. Jedná se o novou formu asociace a kooperace, která povede k významnému pokroku ve vztazích EU a Izraele, v první řadě v ekonomické oblasti, ale také v oblasti politické, vědecké, kulturní a sociální (Pardo a Peters, 2010). Model EIP odmítá logiku EPS. Ovšem podporuje její cíl, podle kterého by politika sousedství měla zůstat flexibilním nástrojem vztahů EU se sousedními zeměmi.

a) Cíle Euro-izraelského partnerství

Hlavním cílem EIP je podpora stále posilujících obchodních a politických vztahů mezi oběma subjekty s cílem vytvořit homogenní hospodářský prostor. Označení „homogenní“ je v tomto případě stěžejní, jelikož EIP bude garantovat to, že Izrael se přiblíží evropským *acquis communautaire*. EIP by pro Izrael znamenalo možnost hlubšího začlenění do Jednotného vnitřního trhu a zároveň by podléhalo některým politikám EU (například Izraele by se týkal koncept „4 svobod“)¹⁵⁷.

b) Institucionální rámec Euro-izraelského partnerství

Je jasné, že projekt takového významu, jakým je Euro-izraelské partnerství musí zajistit vyšší úroveň integrace. Aby se EIP stalo aktivním partnerstvím, je potřeba institucionálního rámce, který by se opíral o dva pilíře – instituce EU a instituce Euro-středomořského regionu/Unie pro středomoří (včetně EPS). Zároveň se tato spolupráce

¹⁵⁷ Čtyři svobody představují – svobodu pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu.

neobejde bez tvorby nových institucí, jejichž primárním úkolem by byla společná rozhodování a řešení sporů. Model počítá s vytvořením pěti institucí (Pardo a Peters, 2010):

- **Rada Euro-izraelského partnerství** – jednalo by se o nejvyšší politický orgán EIP složený ze zástupců Rady, Komise a izraelské vlády. Rada EIP by poskytovala politický impuls nezbytný pro implementaci cílů EIP a zároveň by stanovovala pokyny pro práci Monitorovacího výboru (viz níže). Předpokládá se, že předsednictví Rady EIP by bylo založeno na rotačním principu (předsedou byl buď zástupce Evropské Rady, nebo izraelské vlády). Schůzky v rámci Rady EIP by se měly konat dvakrát do roka.
- **Monitorovací výbor Euro-izraelského partnerství** – hlavním úkolem výboru by byla administrace každodenního chodu celého partnerství. Výbor by pracoval na základě legislativy EIP a skládal by se z rovného počtu zástupců jak EU, tak Izraele (Rady, Komise a izraelské vlády například v počtu 5 a 5). Schůzky výboru by se konaly jednou do měsíce.
- **Poslanecký výbor Euro-izraelského partnerství** – hlavním úkolem výboru by bylo zajištění dialogu mezi EU a Izraelem, aby byla zajištěna homogenita partnerství. Výbor by měl naplňovat konzultační charakter jak pro evropské, tak izraelské poslance. Složení výboru by opět bylo rovnoměrné, ovšem tentokrát složené ze zástupců evropského parlamentu a Knesetu (například v počtu 10 a 10).
- **Smírčí a rozhodčí soud Euro-izraelského partnerství** – EIP je založeno na principu homogenity, tudíž musí dojít ke sladění izraelských norem s normami EU. V oblasti práva ovšem nastávají situace, kdy výklad práva není úplně přesný a strany se tak mohou dostat do sporu, z tohoto důvodu by měl být zřízen Smírčí a rozhodčí soud EIP. Za účelem úspory nákladů by se ani nejednalo o instituci či orgán v pravém slova smyslu. Setkání smírčích a rozhodčích soudců by se konala jen v případě nějakého sporu.
- **Izraelský stálý výbor** – jediná instituce, která by spadala čistě do pravomocí Izraele. Jeho úkolem by byla administrace spojená s vnitřními procedurami, koordinace a konzultace mezi izraelskou vládou a orgány EIP.

c) Rozhodování v rámci Euro-izraelského partnerství

Jelikož by EIP bylo založeno na legislativě Unie, pak by EU pokračovala ve vydávání legislativy. Ovšem jakékoliv opatření, které by se týkalo EIP, by muselo být začleněno do partnerství na základě konsensu Izraele a EU. Izrael by se, ač nečlenský stát, mohl podílet na legislativním procesu Unie, i když ve velmi omezené míře a pouze v přípravných fázích.

3.3.2 Euro-izraelské partnerství nebo členství v EU?

Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Je pravdou, že EIP je mnohem schůdnější cestou pro odpůrce další integrace Unie a odpůrce členství Izraele v EU. Možná představuje politicky korektnější způsob prohloubení vztahů, jelikož členství v EU je velkým krokem vpřed. Ovšem vazby Izraele a EU jsou natolik silné, tudíž není důvod, proč by se Izrael nemohl v budoucnu stát členem EU. Navíc v posledních letech se situace na izraelské politické scéně vyvíjela velmi „proevropsky“¹⁵⁸ a naopak.

Samozřejmě s ohledem na současnou situaci je odpověď na tuto otázku irelevantní. Konflikt mezi Izraelem a Palestinou zasahuje do všech oblastí vztahů EU a Izraele. Samotná vyjednávání o Akčním plánu v rámci EPS byla tímto konfliktem ohrožena. Abychom odpověděli na otázku, zda EIP či členství v EU, musíme vzít v úvahu efekt tohoto konfliktu. Faktem zůstává, že spor mezi Izraelem a Palestinou je ještě daleko od nalezení řešení a EU několikrát prohlásila, že dokud blízkovýchodní konflikt nebude vyřešen, nemůže se Izrael členem Unie stát. Tato situace nahrává právě Euro-izraelskému partnerství. Jak je uvedeno výše konflikt Izraele a Palestiny zasáhl do vyjednávání o Akčním plánu v rámci EPS, tudíž se dá očekávat podobná komplikace v případě EIP. Nicméně vyjednávání byla dokončena do zdárného konce, proč by to nemohlo být v případě EIP stejné? Na druhou stranu pokud by blízkovýchodní konflikt vyřešen byl, pak by tvorba další soustavy vztahů pod úrovní členství neměla smysl.

Avšak musíme vzít v potaz i otázku času. Nalezení řešení izraelsko-arabského konfliktu může trvat 10, 20 a více let. A za tu dobu se mohou politická prohlášení vyřčená dnes změnit, stejně tak jako postoje a priority, geopolitické zájmy. Tyto všechny aspekty naznačují, že odpověď na výše položenou otázku není jednoznačná.

¹⁵⁸ Tzipi Livniová a Avigdor Lieberman vyjadřují myšlenku přijetí Izraele do EU.

Závěr

Od roku 1975 se podepsáním první dohody mezi Evropskou unií a Izraelem vzájemné vztahy mezi oběma subjekty významně prohloubily. Spolupráce v oblasti hospodářské, politické a sociální přispěla k celkové podobě současných vztahů. Ovšem nejdále zašla spolupráce v oblasti výzkumu, v jejímž rámci se Izrael „stal“ součástí Evropské unie. Účast Izraele na 7. rámcovém programu pro výzkum a vývoj posunula vzájemné vztahy mnohem dál než kooperace v jiných oblastech. Ovšem vazby mezi Izraelem a EU neurčují pouze spolupráce v ekonomických a vědeckotechnologických oblastech. Izrael a samotní Židé jsou součástí evropské historie, tradice, sdílejí obdobný životní styl a kulturu. Izrael také představuje cílovou destinaci evropských turistů. Můžeme tedy říci, že Izrael pojí s Evropou historické kulturní, geopolitické a kulturní vazby. A i přes nárůst antisemitismu v Evropě a nejasnou pozici Evropské unie v rámci mírového procesu na Blízkém východě je Evropa a Evropská unie izraelskou veřejností pozitivně vnímána.

Za hlavní faktor ovlivňující vztahy Evropské unie a Izraele, který se opírá o základní fakta uvedená v této diplomové práci je konflikt na Blízkém východě. Tento spor mezi Státem Izrael a Palestinskou samosprávou brzdí jakékoliv snahy o prohloubení vzájemných vztahů mezi Unií a Izraelem. Hlavním problémem působení Evropské unie na Blízkém východě dlouhodobě zůstává přetrvávající nejednotný postoj členských států EU k izraelsko-palestinskému konfliktu. Členské státy EU tak často v blízkovýchodním mírovém procesu vystupují samostatně hájící své vlastní, často ne zcela shodné cíle. Proto EU dosud nehrála v mírovém procesu roli, která by odpovídala jejím možnostem a schopnostem.

Jak by tedy EU mohla přispět k řešení mírového procesu na Blízkém Východě, aby tak následně rozvinula a prohloubila vzájemné vztahy s Izraelem?

V první řadě by Evropská unie měla zejména podporovat mírové návrhy ostatních aktérů v rámci mírového procesu (USA, OSN). Zároveň by své vlastní návrhy měla s ostatními aktéry koordinovat, aby tak vytvořili jednotný proud politického nátlaku k řešení tohoto konfliktu. Oproti hlavnímu aktérovi v mírovém procesu (USA) má Evropská unie nespornou výhodu – Izrael je jednou z 16 zemí participujících na evropské politice sousedství (součástí je i Palestinská samospráva), tudíž má větší možnosti jak společným dialogem v rámci této politiky přispět k řešení tohoto konfliktu.

Prostřednictvím politiky sousedství má Evropská unie možnost podporovat dohody uzavřené mezi Izraelem a Palestinskou autonomií, aby tak vznikl prostor pro vytvoření samostatného a životaschopného palestinského státu, který bude respektovat Izrael a bude se spolu s Izraelem snažit přispět k vytvoření oblasti míru a stability. Kromě aktivní vyjednávací role může Evropská unie převzít i podpůrnou roli v mírovém jednání. A to například poskytnutím technické pomoci na implementaci bezpečnostních opatření, podporou vytváření důvěry a vzájemné komunikace mezi Izraelci a Palestinci, podporou spolupráce ve vzdělávání a ekonomice či podporou dialogu mezi občanskou společností.

Jelikož Izrael a Palestinská samospráva se účastní politiky sousedství¹⁵⁹, může Evropská unie shodně vyvíjet nátlak na obě strany konfliktu. Tento potenciál Spojeným státům chybí. Je dost možné, že díky politice sousedství hlavní otěže při hledání řešení konfliktu na Blízkém východě převezme od USA právě Evropská unie.

EU tak na jedné straně může vyvíjet tlak na Izrael, aby uznal představitele palestinské autonomie, včetně hnutí Hamás, jako partnera pro mírová jednání. Současně může prosadit zákaz výstavby židovských osad na palestinských územích a zrušit omezení uvalená na Palestinskou autonomii včetně otevření hranic pásma Gazy. Nicméně i Evropská unie by měla zůstat objektivní a nestylizovat se do pozice „mravokárce“. Je nutné si uvědomit, že uzavření pásma Gazy bylo krokem k zajištění izraelské bezpečnosti. Navíc v Evropě se vzedmula vlna antisemitismu a EU by se měla snažit tyto projevy potlačit. Zároveň zde existuje prostor, v rámci Akčního plánu, pro zlepšení přístupu na evropské trhy, což by pomohlo izraelské ekonomice. Na druhé straně může prostřednictvím své pozice poskytovatele finanční pomoci palestinskému státu vyvíjet tlak na palestinské autority, aby uznaly právo Izraele na existenci, ukončily jakékoliv akce teroristického charakteru a obnovili mírové rozhovory s Izraelem.

Evropská politika sousedství poskytuje Evropské unii velmi výraznou možnost sehrát v mírovém procesu významnou roli. Díky ní může plně využít svých historických, ekonomických i politických vztahů s oběma aktéry konfliktu a tím přispět k tomu, že z Blízkého východu se stane oblast míru, spolupráce, stability a prosperity.

¹⁵⁹ Palestinská samospráva je navíc závislá na humanitární a finanční pomoci ze strany EU, která je nad rámcem politiky sousedství.

Zkoumaná hypotéza, že „Evropská politika sousedství představuje nejkomplexnější základ pro vztahy EU a Izraele“ byla na základě skutečností uvedených v diplomové práci potvrzena pouze částečně. Ano, v současnosti politika sousedství představuje komplexní základ pro vztahy EU a Izraele, nicméně fakta zmíněná v této práci poukazují, že v rámci vztahů mezi Izraelem a EU existuje prostor pro mnohem hlubší dimenzi vzájemné spolupráce, která jde daleko za rámec Akčního plánu v rámci politiky sousedství.

Seznam použité literatury

Monografie

CARMI, Joseph a Arie CARMI. *The War of Western Europe Against Israel*. Jerusalem: Devora Publishing, 2003. ISBN 1-930143-77-X.

CRONIN, David. *Europe's Alliance with Israel: Aiding the Occupation*. New York: Pluto Press, 2011. ISBN 978-0-7453-3066-2.

ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-2910-7.

ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2. aktual. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-16-9.

ČEJKA, Marek. *Judaismus a politika v Izraeli*. Brno: Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-39-8.

GINSBURG, Roy H. *The European Union in International Politics: Baptism by Fire*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2001. ISBN 0-7425-0022-5.

KHASSON V., S. VASILYAN a H. VOS. Everybody Needs Good Neighbours: The EU and its Neighbourhood. In: ORBIE, Jan. *Europe's Global Role: External Policies of the European Union*. Aldershot: Ashgate Publishing, 2008, s. 217-237. ISBN 978-0-7546-7220-3.

KRUPP, Michael. *Osmnáct století Izraele: Od zániku Chrámu do počátků sionismu*. Praha: Nakladatelství P3K, 2010. ISBN 978-80-87186-05-3.

MAHNCKE, Dieter. The Logic of EU Neighbourhood Policy. In: GSTÖHL, Sieglinde a Dieter Mahncke. *Europe's Near Abroad: Promises and Prospects of the EU's Neighbourhood Policy*. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2008, s. 19-46. ISBN 978-90-5201-047-2.

MARCHESI, Daniele. From EMP to ENP: Saving the Southern Periphery from Marginalisation?. In: GSTÖHL, Sieglinde a Dieter MAHNCKE. *Europe's Near Abroad: Promises and Prospects of the EU's Neighbourhood Policy*. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2008, s. 185-211. ISBN 978-90-5201-047-2.

PARDO Sharon a Joel PETERS. *Uneasy neighbors: Israel and the European Union*. Plymouth: Lexington Books, 2010. ISBN 978-0-7391-2755-1.

PÉLERIN, Jérémie. The ENP in International Competition: An Instrument of Leadership for the Commission?. In: GSTÖHL, Sieglinde a Dieter Mahncke. *Europe's Near Abroad: Promises and Prospects of the EU's Neighbourhood Policy*. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2008, s. 47-65. ISBN 978-90-5201-047-2.

PETRAS, James. *Moc Izraele ve Spojených státech*. Nenadálová Hedvika, 2009. ISBN: 978-80-904365-3-4.

SACHAR, Howard M. *Israel and Europe: An Appraisal in History*. New York: Vitage Books, 2000. ISBN 0-679-77613-3.

SVOBODA, Petr. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. 2. aktual. vyd. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-653-2.

VINCENTZ, Volkhart. The European Neighbourhood Policy: An Economic Perspective. In: VARWICK, Johannes a Kai Olaf LANG. *European Neighbourhood Policy: Challenges for the EU-Policy Towards the New Neighbours*. Opladen & Farmington Hills: Barbara Budrich Publishers, 2007, s. 117-127. ISBN 978-3-86649-125-0.

WEBER, K., M. E. SMITH a M. J. BAUN. *Governing Europe's Neighbourhood: Partners or Periphery?*. Manchester: Manchester University Press, 2007. ISBN 978-0-7190-7601-5.

Elektronické publikace

COMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. *Implementation of the ENP in 2010 - Country Report: Israel* [online]. Brussels, 25. května 2011 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2011/sec_11_642_en.pdf>.

EVROPSKÁ KOMISE. *EU ve světě: Zahraniční politika Evropské unie*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007 [cit. 2011-11-15]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/67/index_cs.htm>. ISBN 978-92-79-06077-9.

EVROPSKÁ UNIE. *Smlouva o Evropské unii* [online]. Konsolidované znění ze dne 30. března 2010 [cit. 2011-11-17]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#other>>.

EVROPSKÁ UNIE. *Smlouva o fungování Evropské unie* [online]. Konsolidované znění ze dne 30. března 2010 [cit. 2011-11-17]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#other>>.

EVROPSKÁ UNIE. *Jednotný evropský akt* [online]. 1986 [cit. 2011-11-17]. Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#other>>.

SENYÜCEL, S., S. GÜNER, S. FAATH a H. MATTES. *Factors and Perceptions Influencing the Implementation of the European Neighbourhood Policy in Selected Southern Mediterranean Partner Countries* [online]. 2006 [cit. 2011-11-28]. Dostupné z: <http://www.euromesco.net/euromesco/images/49_eng.pdf>.

VOTRUBOVÁ, Zuzana. *Vnější vztahy Evropské unie, konflikt kompetencí* [online]. 2009 [cit. 2011-11-28]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Vedoucí práce David Sehnálek. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/103114/pravf_m/>.

Periodika

ČUNDERLÍK, Petr. Izrael a Palestina – oběť britských lží a intrik. In: *iDNES.cz* [online]. 26. června 2009 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <<http://cunderlik.blog.idnes.cz/c/90025/Izrael-a-Palestina-obet-britskych-lzi-a-intrik.html>>.

Webové stránky

Global Security – Informační portál:
<http://www.globalsecurity.org/index.html>

Informační portál Evropské komise k Evropské politice sousedství:

http://ec.europa.eu/world/enp/welcome_en.htm

Israel – Informační portál:

<http://www.israel.cz/>

Izrael a Palestina – Informační portál:

<http://www.izraelapalestina.cz/>

Oficiální stránky CIA, sekce World Factbook:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>

Oficiální stránky izraelského ministerstva zahraničních věcí:

<http://www.mfa.gov.il/MFA>

Oficiální stránky izraelských ozbrojených sil:

<http://www.idf.il/english/>

Oficiální stránky izraelského parlamentu:

<http://www.knesset.gov.il/>

Oficiální stránky izraelského statistického úřadu:

<http://www.cbs.gov.il/reader>

Oficiální stránky ministerstva zahraničí ČR:

<http://www.mzv.cz/>

Oficiální stránky projektu Cemach:

<http://www.cemach.cz/o-projektu>

Židovské hřbitovy – Informační portál:

<http://www.zidovskehřbitovy.cz/>

Seznam zkratek

AKP	Afrika, Karibik, Pacifik
ASEAN	<i>Association of the Southeast Asian Nations</i> Sdružení národů jihovýchodní Asie
ČR	Česká republika
DCI	<i>Development Cooperation Instrument</i> Nástroj pro rozvojovou spolupráci
ECU	European Currency Unit Evropská měnová jednotka
EDF	<i>European Development Fund</i> Evropský rozvojový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIDHR	<i>European Instrument for Democracy and Human Rights</i> Evropský nástroj pro lidská práva
EIP	Euro-izraelské partnerství
ENPI	<i>European Neighbourhood and Partnership Instrument</i> Evropský sousedský a partnerský instrument
EPS	Evropská politika sousedství
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
ICI	<i>Instrument for Cooperation with Industrialized Countries</i> Nástroj pro spolupráci s industrializovanými zeměmi
IDF	<i>Israeli Defense Forces</i> Israelské obranné síly
IFS	<i>Instrument for Stability</i> Nástroj pro stabilitu
IPA	<i>Instrument for Pre-Accession Assistance</i> Nástroj předvstupní pomoci
JEA	Jednotný evropský akt
NSCI	<i>Nuclear Safety Cooperation Instrument</i> Nástroj pro spolupráci v jaderné bezpečnosti
OOP	Organizace pro osvobození Palestiny

OSN	Organizace spojených národů
PJSTV	Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech
PKS	Parita kupní síly
SAE	Spojené arabské emiráty
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
USA	<i>United States of America</i> Spojené státy americké
WTO	<i>World Trade Organisation</i> Světová obchodní organizace

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 27. dubna 2012

.....

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha 1: Smluvní vztahy EU se zeměmi EPS

Příloha 2: Mapa států participujících na EPS

Příloha 3: Trasa biblického exodu Izraelců

Příloha 4: Osídlení Izraele 12 izraelskými kmeny ve 12. - 11. století př. n. l.

Příloha 5: Územní rozsah Izraele za vlády Šalamouna

Příloha 6: Plán OSN na rozdělení Palestiny

Příloha 7: Deklarace nezávislosti Státu Izrael (český překlad)

Příloha 8: Seznam prezidentů Státu Izrael

Příloha 9: Seznam ministerských předsedů Státu Izrael

Příloha 10: Nejznámější izraelské univerzity a instituty vysokoškolského vzdělání

Příloha 11: Zahraniční vztahy Izraele

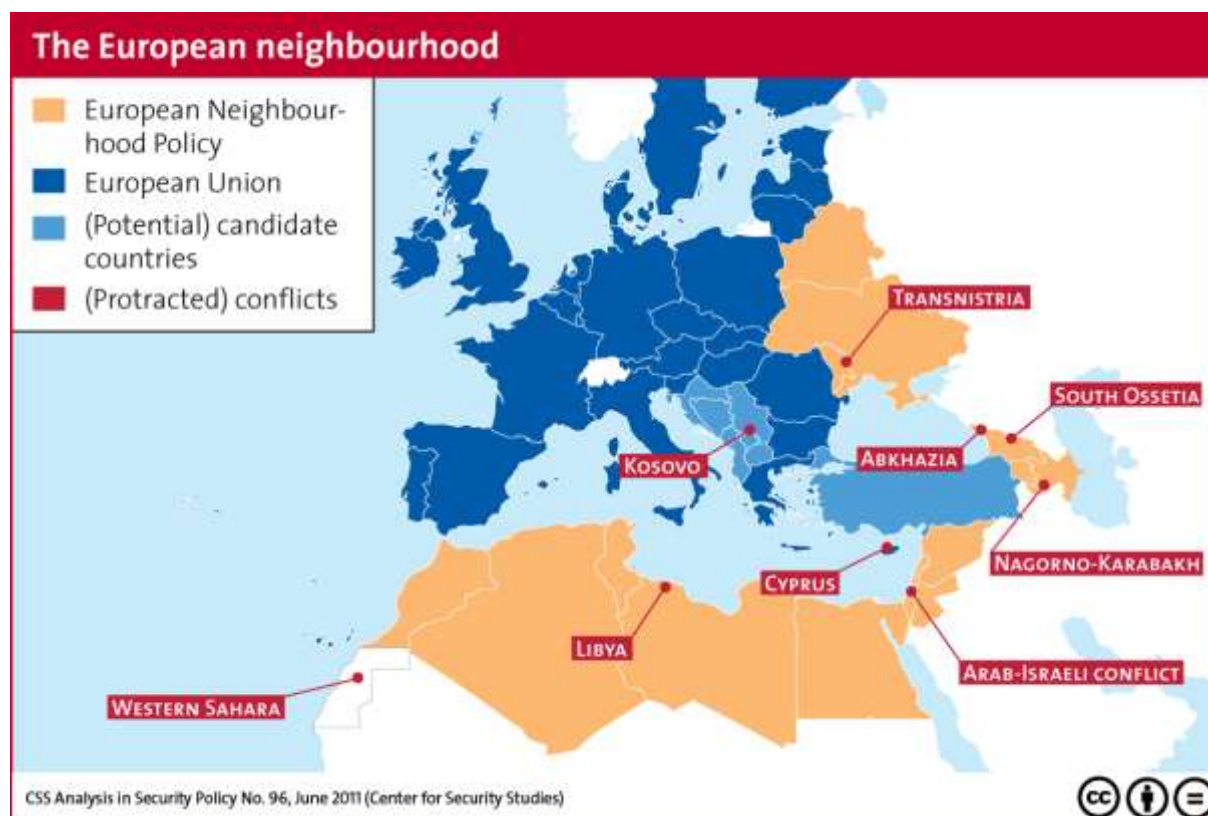
Příloha 1: Smluvní vztahy EU se zeměmi EPS

Stát	Dohoda o partnerství a spolupráci	Dohoda o přidružení	Akční plán
Alžírsko		září 2005	-
Arménie	červenec 1999		2006
Ázerbajdžán	červenec 1999		2006
Bělorusko	-		-
Egypt		červen 2004	2007
Gruzie	červenec 1999		2006
Izrael		červen 2000	2004
Jordánsko		květen 2002	2004
Libanon		duben 2006	2006
Libye		-	-
Moldavsko	červenec 1998		2004
Maroko		květen 2000	2004
Palestinská samospráva		červenec 1997 (přechodné)	2004
Sýrie		-	-
Tunisko		březen 1998	2004
Ukrajina	březen 1998		2004

Pozn.: Časové údaje v jednotlivých sloupcích označují dobu, kdy dané dokumenty vstoupily v platnost.

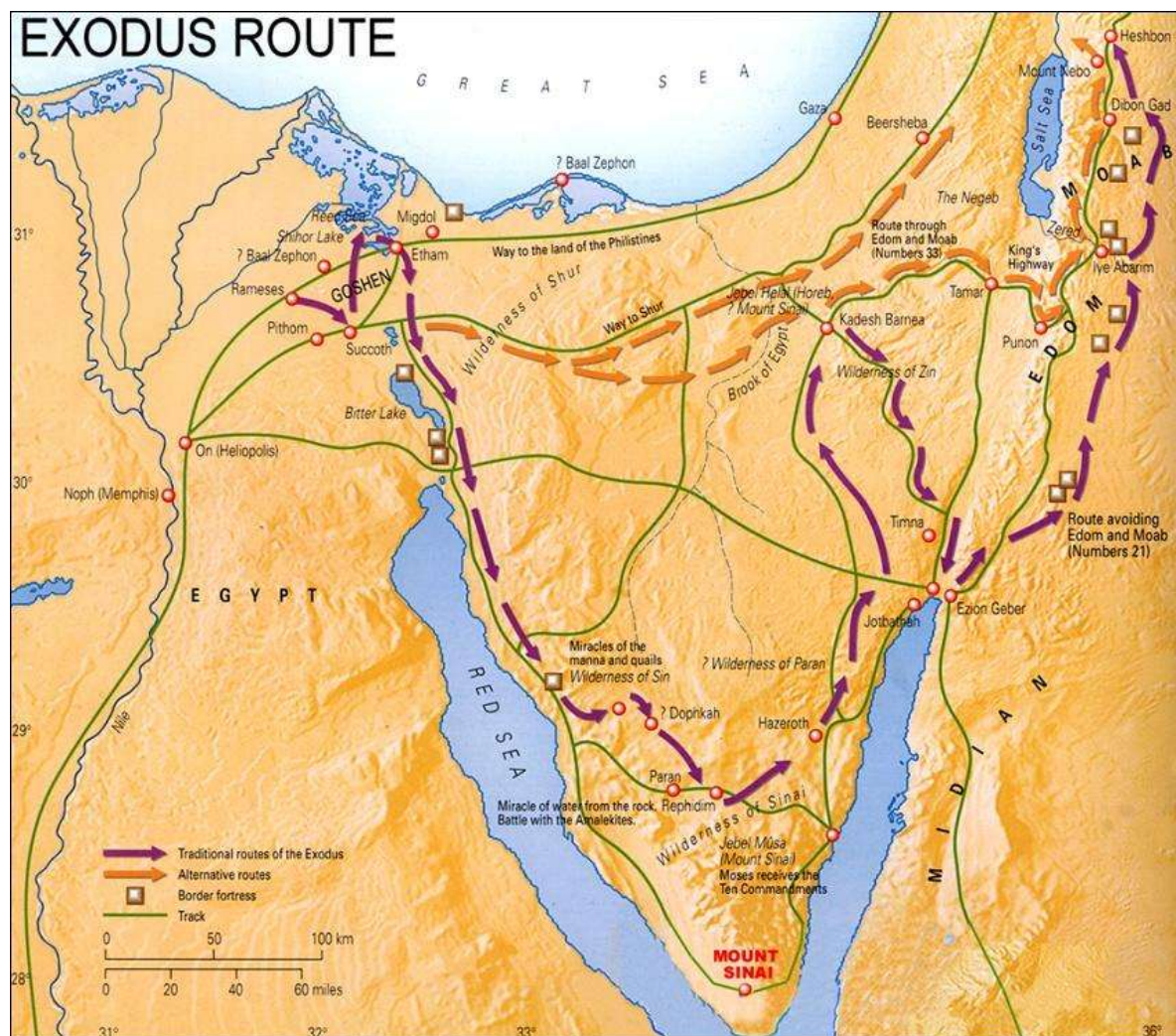
Zdroj: Evropská komise – Informační portál Evropské politiky sousedství (k 18. listopadu 2011). Vlastní úprava.

Příloha 2: Mapa států participujících na EPS

Zdroj: Strategic Trends Analysis, 2011.

Příloha 3: Trasa biblického exodu Izraelců

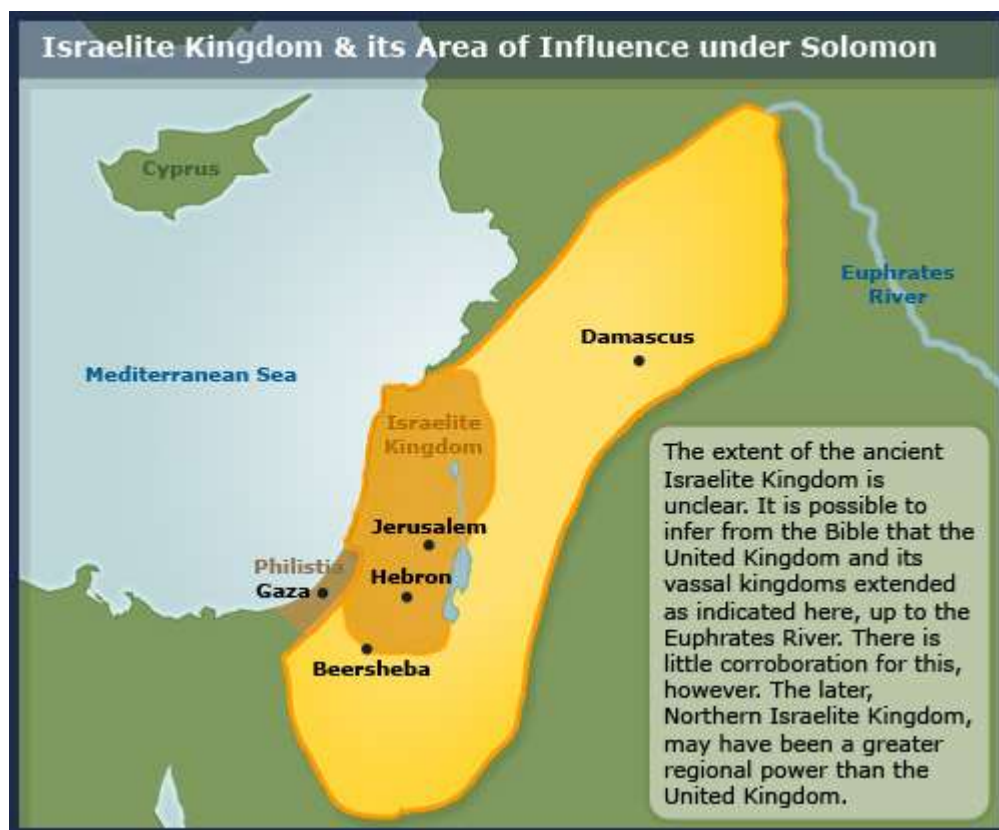
Zdroj: Biblical maps, 2012.

Příloha 4: Osídlení Izraele 12 izraelskými kmeny ve 12. - 11. století př. n. l.

Zdroj: ČUNDERLÍK, Petr. Izrael a Palestina – oběť britských lží a intrik. In: *iDNES.cz* [online], 2009.

Příloha 5: Územní rozsah Izraele za vlády Šalamouna

Zdroj: Biblical maps, 2012.

Příloha 6: Plán OSN na rozdělení Palestiny

Zdroj: Izrael a Palestina – Informační portál, 2012.

Příloha 7: Deklarace nezávislosti Státu Izrael (český překlad)

Země Izraelská je kolébkou židovského národa, zde byla formována jeho duchovní, náboženská a politická tvář, zde bojoval o státní samostatnost, zde vytvořil své národní i univerzální kulturní hodnoty a daroval světu nesmrtelnou Knihu knih. Násilím vyhnán ze své Země zůstal jí věrný v celé diaspoře a nikdy se nepřestal modlit a doufat v návrat do své Země a v obnovu politické svobody.

Na základě historické a tradiční spjatosti usilovali Židé všech pokolení o opětovné navrácení staré vlasti. V posledních generacích se do Země vrátily četné zástupy. Průkopníci, hrdinové a bojovníci dali znovu rozkvést poušti, vzkřísili hebrejský jazyk k novému životu, vybudovali města a vesnice, a tak vytvářeli stále rostoucí lid s vlastním hospodářstvím a kulturou, mírumilovný, ale schopný se bránit, lid, který přináší všem obyvatelům Země požehnání a pokrok, lid, který usiluje o státní samostatnost.

V roce 1897 se na výzvu Theodora Herzla, tvůrce myšlenky židovského státu, sešel Sionistický kongres a vyhlásil právo židovského národa na národní obrození na půdě své vlasti.

Toto právo bylo uznáno Balfourovou deklarací dne 2. listopadu 1917 a stvrzeno mandátem Společnosti národů, který garantoval mezinárodní uznání historické vazby židovského lidu s izraelskou zemí a jeho právo získat opět národní domovinu.

Zkáza, která židovský národ postihla v poslední době, zkáza při níž byly odvlčeny na porážku milióny evropských Židů, znovu a jednoznačně potvrdila nutnost řešit otázku židovského národa, dosud bez vlasti a státu, znovuzřízením židovského státu v Zemi Izrael. Tento stát doširoka otevře dveře každému Židu a židovskému lidu zajistí rovnoprávné postavení mezi ostatními národy.

Židovští uprchlíci, kterým se podařilo uniknout hrůzostrašnému krveprolití nacionálnímu socialismu v Evropě, i Židé z jiných zemí nepřetržitě proudili do Země Izrael navzdory všem potížím, překážkám a nebezpečím; neustále se dožadovali především svého práva na život ve cti, svobodě a na poctivou práci na své domácí půdě.

Ve druhé světové válce se židovští obyvatelé Palestiny plně podíleli na boji svobodných a mírumilovných národů proti silám národně-socialistických zločinců a krví svých bojovníků a svým nasazením si vydobyli právo být připočteni ke společenství zemí, které založili Organizaci spojených národů.

Dne 29. listopadu 1947 přijalo Valné shromáždění Spojených národů usnesení požadující zřízení židovského státu v Zemi Izrael. Valné shromáždění žádalo od obyvatel Země, aby se sami ujali nutných kroků, které povedou k provedení tohoto usnesení. Uznání práva židovského lidu na vlastní stát ze strany Spojených národů nelze vyvrátit. Je to přirozené právo židovského lidu vést život jako každý samostatný národ ve svém státě.

My, členové lidové rady, zástupci židovského obyvatelstva Palestiny a Sionistického hnutí jsme se proto sešli v den ukončení britského mandátu nad Zemí Izrael a vyhláshujeme tímto z moci našeho přirozeného a historického práva na základě usnesení Valného shromáždění Spojených národů zřízení židovského státu v Zemi Izrael.

Vyhláshujeme, že od okamžiku ukončení mandátu této noci na 15. květen 1948 až do zřízení řádných státních orgánů, které mají být zvoleny na základě zákona vydaného ústavodárným shromážděním nejpozději do 1. října 1948, bude Lidová rada sloužit jako Prozatimní státní rada a její vedení bude představovat prozatimní vládu židovského státu, jehož jméno bude Izrael.

Stát Izrael bude otevřen židovským přistěhovalcům a všem příslušníkům národa rozprášených po celém světě. Bude se starat o rozvoj země pro blaho všech jejích obyvatel; bude založen na svobodě, rovnosti a míru – ve světle slova izraelských proroků; bude poskytovat všem občanům plnou sociální a politickou rovnoprávnost bez rozdílu náboženství, rasy a pohlaví; bude garantovat svobodu víry, svědomí, jazyka, výchovy, vzdělání a kultury; zabezpečí posvátná místa všech náboženství a zůstane věrný principům Charty Organizace národů.

Stát Izrael bude připraven ke spolupráci s institucemi a zástupci Spojených národů při uskutečňování usnesení Valného shromáždění z 29. listopadu 1947 a bude přispívat k realizaci hospodářské jednoty celé Palestiny.

Apelujeme na Spojené národy, aby byly židovskému lidu nápomocny při výstavbě jeho nového státu a přijaly Stát Izrael do velké rodiny národů.

Apelujeme – za neustávajících krvavých útoků, které se na nás po měsíce podnikají – na syny arabského lidu žijící ve Státě Izrael, aby zachovali mír a podíleli se na budování státu na základě plné občanské rovnoprávnosti a odpovídajícího zastoupení ve všech státních institucích, prozatimních i definitivních.

Podáváme všem sousedním státům a jejich národům ruku ke smíru a k dobrému sousedství a apelujeme na ně, aby vzájemnou pomocí spolupracovaly s židovským národem, jenž se ve své Zemi stal samostatným. Stát Izrael je připraven připojit se ke společnému úsilí o rozvoj celého Předního orientu.

Apelujeme na židovský lid v diaspoře, aby se semkl kolem Izraele v přistěhovaleckém díle i ve výstavbě a aby stál Izraeli po boku v jeho těžkém boji za uskutečnění mnohageneračních snah o vysvobození Izraele.

V pevné důvěře v záštitu Izraele stvrzujeme vlastnoručními podpisy prohlášení při zasedání Prozatimní státní rady na půdě naší vlasti ve městě Tel-Aviv dnes před začátkem šabatu pátého dne měsíce ijar 5708, 14. května 1948.

Podepsáni:

David Ben Gurion, Daniel Auster, Mordechaj Bentov, Jicchak Ben Cvi, Elijahu Berligne, Fritz Bernstein, Rabbi Wolf Gold, Meir Grabovsky, Jicchak Gruenbaum, Dr. Abraham Granovsky, Elijahu Dobkin, Meir Wilner-Kovner, Zerach Wahrhaftig, Herzl Vardi, Rachel Cohen, Rabbi Kalman Kahana, Saadia Kobaši, Rabbi Jicchak Meir Levin, Meir David Loewenstein, Cvi Luria, Golda Myerson, Nachum Nir, Cvi Segal, Rabbi Jehuda Leib Ha-Kohen Fishman, David Cvi Pinkas, Aharon Zisling, Moše Kolodny, Eliezer Kaplan, Abraham Katznelson, Felix Rosenblueth, David Remez, Berl Repetur, Mordechaj Shattner, Ben Zion Sternberg, Bechor Šitrit, Moše Šapira, Moše Šertok.

Příloha 8: Seznam prezidentů Státu Izrael

Prezident	Funkční období
Chajim Weizmann	1948 – 1952
Jicchak Ben-Cvi	1952 – 1963
Zalman Šazar	1963 – 1973
Efrajim Kacir	1973 – 1978
Jicchak Navon	1978 – 1983
Chajim Herzog	1983 – 1993
Ezer Weizmann	1993 - 2000
Moše Kacav	2000 – 2007
Šimon Peres	2007 - současnost

Zdroj: ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, 2007.

Vlastní úprava.

Příloha 9: Seznam ministerských předsedů Státu Izrael

Ministerský předseda	Funkční období
David Ben Gurion	1948 - 1954
Moše Šarett	1954 – 1955
David Ben Gurion (podruhé)	1955 – 1963
Lévy Eškol	1963 – 1969
Golda Meirová	1969 – 1974
Jicchak Rabin	1974 – 1977
Menachem Begin	1977 – 1983
Jicchak Šamir	1983 – 1984
Šimon Peres	1984 – 1986
Jicchak Šamir (podruhé)	1986 - 1992
Jicchak Rabin (podruhé)	1992 – 1995
Šimon Peres (podruhé)	1995 – 1996
Benjamin Netanjahu	1996 – 1999
Ehud Barak	1999 – 2001
Ariel Šaron	2001 - 2006
Ehud Olmert	2006 – 2009
Benjamin Netanjahu (podruhé)	2009 - současnost

Zdroj: ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, 2007.

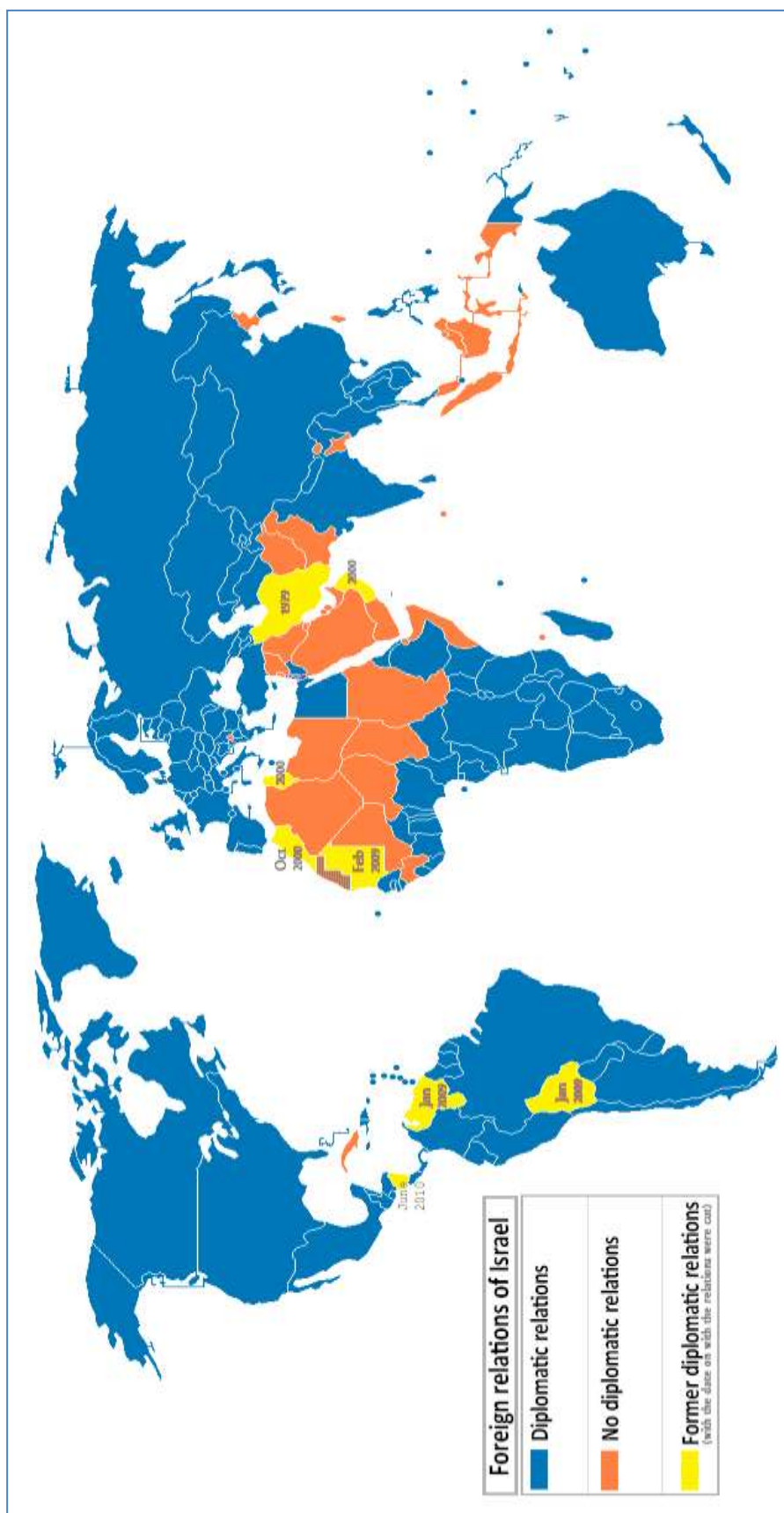
Vlastní úprava.

Příloha 10: Nejznámější izraelské univerzity a instituty vysokoškolského vzdělání

Univerzita	Rok založení	Místo	Zaměření
Hebrejská	1925	Jeruzalém	Prakticky všechny obory
Telavivská	1956	Tel Aviv	Prakticky všechny obory
Haifská	1963	Haifa	Známa pro studium arabistiky
Bar-Ilan	1955	Ramat Gan	Sociální vědy a židovské dějiny
Ben Gurionova	1967	Be'er Ševa	Přírodní vědy (aplikace v zemědělství)
Weizmannův institut vědy	1934	Rechovot	Matematiky, fyzika, chemie a přírodní vědy
Izraelský institut technologie (tzv. Technion)	1924	Haifa	Technologické obory, medicína a architektura

Zdroj: Cemach, 2012. Vlastní úprava.

Příloha 11: Zahraniční vztahy Izraele

Zdroj: Wikipedia, 2012.